

Refferendwm ar aelodaeth o'r Undeb Ewropeaidd

Aseiad y Comisiwn Etholiadol
o'r cwestiwn refferendwm
arfaethedig

Medi 2015

Cyfieithiadau a fformatau eraill

I gael gwybodaeth ynghylch cael y cyhoeddiad hwn mewn iaith arall, neu ar ffurf fersiwn print bras neu Braille, cysylltwch â'r Comisiwn Etholiadol:

Ffôn: 0333 103 1929

E-bost: publications@electoralcommission.org.uk

Rydym yn gorff annibynnol a sefydlwyd gan Senedd y DU. Ein nod yw hygredded a hyder y cyhoedd yn y broses ddemocrataidd. Rydym yn rheoleiddio cyllid pleidiau ac etholiadau ac yn gosod safonau ar gyfer etholiadau a gynhelir yn dda.

Cynnwys

Crynodeb o'n cyngor

- 1 Cefndir
- 2 Cwestiwn y refferendwm mewn cyd-destun
- 3 Canfyddiadau ymchwil
- 4 Barn yr ymatebwyr
- 5 Ein hasesiad

Atodiadau

Atodiad 1: Dull y Comisiwn Etholiadol o asesu eglurder y cwestiynau refferendwm

Atodiad 2: Canllawiau asesu cwestiwn refferendwm y Comisiwn Etholiadol

Atodiad 3: Gwybodaeth i'r cyhoedd - materion manwl a godwyd gan y cyfranogwyr ymchwil

Atodiad 4: Llythyr ymgynghori

Crynodeb o'n hasesiad

Mae'r Bil Refferendwm Undeb Ewropeaidd fel y'i cyflwynwyd i Senedd y DU yn nodi'r cwestiwn refferendwm arfaethedig:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union?

A ddylai'r Deyrnas Unedig ddal i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd?

Mae Deddf Pleidiau Gwleidyddol, Refferenda ac Etholiadau 2000 (PPERA) yn ei gwneud yn ofynnol i'r Comisiwn ystyried geiriad y cwestiwn refferendwm a chyhoeddi datganiad o'n safbwyntiau ynghylch ei eglurder.

Er mwyn hysbysu ein hasesiad, cynhaliwyd ymchwil gydag aelodau o'r cyhoedd i weld pa mor dda y mae'r cwestiwn arfaethedig yn bodloni ein canllawiau ar gyfer cwestiynau dealladwy, ac a yw'n hawdd i bleidleiswyr ei ddefnyddio a'i ddeall. Gwnaethom hefyd ysgrifennu at grwpiau a sefydliadau â diddordeb, gan gynnwys pleidiau gwleidyddol a darpar ymgyrchwyr, i ofyn am eu barn ar y cwestiwn arfaethedig. Ystyriwyd y safbwyntiau a fynegwyd gan unigolion a grwpiau eraill a gysylltodd â ni.

Dywed ein canllawiau y dylai cwestiwn fod yn glir ac yn syml, hynny yw, yn hawdd ei ddeall; at y pwynt; ac yn ddiamwys. Dylai hefyd fod yn niwtral, sy'n golygu na ddylai annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol nag un arall, neu gamarwain pleidleiswyr.

Canfuwyd fod y cwestiwn wedi ei ysgrifennu mewn iaith glir a'i fod yn hawdd i bobl ei ddeall a'i ateb. Fodd bynnag, yn seiliedig ar ein hasesiad, mae gennym bryderon am y cwestiwn arfaethedig. Mae hyn oherwydd yr hyn a glywsom drwy ymgynghori ac ymchwil ynghylch y canfyddiad bod y cwestiwn yn annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol na'r llall. Mae'r safbwyntiau hyn yn codi pryderon ynghylch cyfreithlondeb posibl canlyniad y refferendwm, yn llygaid y rhai sy'n ymgyrchu i adael a rhai aelodau o'r cyhoedd - yn enwedig petai'r bleidlais o blaid aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd.

Rydym yn flaenorol wedi argymhell y posibilrwydd o gwestiwn naill ai ie/na neu gwestiwn heb fod yn ie/na i'w ddefnyddio mewn refferendwm ar aelodaeth yr Undeb Ewropeaidd. Fodd bynnag, yn yr asesiad hwn clywsom farn gliriach, yn enwedig gan ymgyrchwyr posib i adael yr Undeb Ewropeaidd, am eu pryderon ynghylch y cwestiwn ie/na arfaethedig.

Yn ogystal, fel rhan o'r asesiad hwn nid ydym wedi clywed pryderon sylweddol gan ymgyrchwyr ynglŷn ag ymgyrchu ar gwestiwn nad yw'n ie/na.

Mae ein hasesiad yn awgrymu ei bod yn bosibl gofyn cwestiwn na fyddai'n achosi pryderon am niwtraliaeth, tra'i fod hefyd yn hawdd ei ddeall.

Ein hargymhelliad

Dylai canlyniad y refferendwm fod yn un y gall yr holl bleidleiswyr ac ymgyrchwyr refferendwm ei dderbyn ac ymddiried ynddo. Am y rheswm hwnnw, rydym yn argymhell newid y ffordd y mae'r cwestiwn yn cael ei ofyn, fel ei fod yn fwy niwtral. Rydym yn argymhell y geiriad canlynol:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?

Remain a member of the European Union

Leave the European Union

Y fersiwn Cymraeg o'r cwestiwn hwn a argymhellwn fyddai:

A ddylai'r Deyrnas Unedig aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?

Aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd

Gadael yr Undeb Ewropeaidd

1 Cefndir

Ein rôl

1.1 Mae'r Comisiwn Etholiadol yn gorff annibynnol sy'n adrodd yn uniongyrchol i Senedd y DU. Rydym yn rheoleiddio cyllid pleidiau ac etholiadau ac yn gosod safonau ar gyfer etholiadau a refferenda a gynhelir yn dda. Rydym yn rhoi pleidleiswyr yn gyntaf drwy weithio i gefnogi democratiaeth iach, lle mae etholiadau a refferenda yn seiliedig ar ein hegwyddorion o ymddiriedaeth, cyfranogiad, a dim dylanwad gormodol.

1.2 Ar 28 Mai 2015, cyflwynodd Llywodraeth y DU y Bil Refferendwm Undeb Ewropeaidd i Senedd y DU. Mae'r Bil yn gwneud darpariaeth ar gyfer refferendwm ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd erbyn diwedd 2017. Mae'r Bil yn cynnwys y cwestiwn refferendwm canlynol:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union?

Yes

No

1.3 Yn y refferendwm, rydym yn gyfrifol am y canlynol:

- rhoi ein barn ar y cwestiwn refferendwm
- cofrestru ymgyrchwyr sydd eisiau gwario symiau sylweddol yn y refferendwm
- lle y bo'n briodol, penodi prif grwpiau ymgyrchu ar gyfer pob canlyniad
- darparu grantiau i brif grwpiau ymgyrchu yr ydym yn eu penderfynu o fewn terfynau statudol
- monitro ac adrodd ar wariant ymgyrchu
- adrodd ar weinyddiaeth y refferendwm

1.4 Cadeirydd y Comisiwn fydd y Prif Swyddog Cyfrif ar gyfer y refferendwm ar aelodaeth y DU o'r Undeb Ewropeaidd

Fframwaith cyfreithiol

1.5 Pan fo cwestiwn refferendwm wedi'i nodi mewn Bil sy'n darparu ar gyfer refferendwm, fel yn achos y Bil yr Undeb Ewropeaidd (Refferendwm), mae Deddf Pleidiau Gwleidyddol, Etholiadau a Refferenda 2000 (PPERA)¹ yn ei

¹ Adran 104(1) a (2).

gwneud yn ofynnol i'r Comisiwn ystyried geiriad cwestiwn y refferendwm a chyhoeddi datganiad o'n safbwyntiau ynghylch ei eglurder:

- cyn gynted ag y bo'n rhesymol ymarferol ar ôl i'r Bil gael ei gyflwyno ac
- yn y fath fodd ag y mae'r Comisiwn yn ei benderfynu.

1.6 Sbardunodd cyflwyniad Bil yr Undeb Ewropeaidd (Refferendwm) ein dyletswydd i ystyried eglurder cwestiwn y refferendwm.

Cyhoeddi ein barn

1.7 Fel y corff annibynnol sy'n gyfrifol am roi ein barn ar y cwestiwn refferendwm, rydym am sicrhau bod ein dull yn agored ac yn dryloyw. Rydym yn cyhoeddi'r adroddiad hwn ar ein barn ar y cwestiwn refferendwm cyn gynted ag y cwblhawyd ein proses asesu'r cwestiwn.

Proses asesu'r cwestiwn

1.8 Ein cyfrifoldeb ni yw ystyried eglurder y cwestiwn refferendwm. Rydym eisiau gwneud yn siŵr bod y cwestiwn yn un y gall pleidleiswyr ei ddeall, er mwyn iddynt wybod dros beth y maent yn pleidleisio.

1.9 Wrth gyfeirio at y 'cwestiwn refferendwm' yn yr adroddiad hwn, golygw'n y cwestiwn a'r dewis o ymatebion ar y papur pleidleisio. Lle mae gennym sylwadau penodol ar y cwestiwn neu'r ymatebion, rydym yn gwneud hyn yn glir.

1.10 Cyhoeddwyd ein dull dewisol o asesu cwestiynau refferendwm a'n canllawiau asesu cwestiwn diwygiedig ym mis Tachwedd 2009. Ceir y rhain yn Atodiadau 2 a 3 i'r adroddiad hwn. Defnyddiwyd y canllawiau hyn, a'n methodoleg asesu gyfredol, fel sail i saith o asesiadau cwestiwn blaenorol a gynhaliwyd gennym, gan gynnwys ein hasesiad cynharach o gwestiwn refferendwm Undeb Ewropeaidd posibl yn 2013.

1.11 Rydym yn gwybod bod ein hasesiadau yn nodi materion pwysig mewn perthynas â chwestiynau refferendwm arfaethedig ac fel arfer caiff ein cyngor ei dderbyn. Mewn rhai achosion, nid yw wedi cael ei dderbyn yn ei gyfanrwydd. Er enghraifft, yn achos y cwestiwn ar gyfer y refferenda y dreth gyngor, ni weithredwyd yn llawn ar ein hargymhelliad o eiriad y cwestiwn.² Yn dilyn hyn, profodd y refferendwm cyntaf a ddefnyddiodd y cwestiwn hwn yn 2015 nifer o'r anawsterau yr oeddem wedi'u codi yn ein hadroddiad asesu.

1.12 Datblygwyd ein canllawiau er mwyn:

² http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/pdf_file/0004/145327/GfK-NOP-Council-Tax-Referendum-Report_Final.pdf

- Ein helpu i asesu eglurder y cwestiwn arfaethedig
- Helpu pobl i ddrafftio cwestiynau refferendwm eglur a dealladwy

1.13 Rydym wedi dilyn ein dull dewisol cyhoeddedig i asesu cwestiynau refferendwm yn y ffyrdd canlynol:

- Cynnal ymchwil barn gyhoeddus ansoddol gyda phobl o wahanol gefndiroedd a demograffeg ar draws y DU, drwy grwpiau ffocws a chyfweliadau manwl un i un
- Gofyn am gyngor gan arbenigwyr ar hygyrchedd ac iaith glir
- Ysgrifennu at bartïon â diddordeb, gan gynnwys pleidiau gwleidyddol a darpar ymgyrchwyr, i geisio eu barn ac i gynnig cyfarfodydd i glywed ganddynt
- Derbynnu safbwyntiau a sylwadau gan bobl neu sefydliadau a gysylltodd â ni, ar ôl gweld ar ein gwefan neu glywed fel arall ein bod yn cynnal yr asesiad ar y cwestiwn

1.14 Ceir adroddiad o ganfyddiadau ein hymchwil o farn gyhoeddus, gan gynnwys y fethodoleg a fabwysiadwyd, ar ein gwefan³

1.15 Mae rhestr o'r ymatebwyr a roddodd eu barn i ni drwy ohebiaeth neu mewn cyfarfodydd a gynhaliwyd i'r diben o gyfrannu at yr asesiad o'r cwestiwn ar gael ar ein gwefan. Ymdrinnir â'r farn a gawsom gan yr ymatebwyr hyn lle bo'n berthnasol yn yr adroddiad hwn. Rydym yn wirioneddol gwerthfawrogi'r amser a gymerwyd gan unigolion a sefydliadau i roi eu barn i ni.

1.16 Rydym eisoes wedi adrodd ar gwestiwn a gynhwyswyd mewn Bil Aelod Preifat blaenorol am refferendwm ar yr Undeb Ewropeaidd.⁴ Lle bo'n berthnasol, rydym yn cyfeirio at ganfyddiadau'r ymchwil blaenorol trwy gydol yr adroddiad hwn.

Cwmpas ein cyngor ar 'egllurder'

1.17 Rydym yn dehongli cwmpas ein cyfrifoldeb i roi cyngor ar 'egllurder' fel mwy na dim ond edrych ar p'un a yw pobl yn deall yr iaith a ddefnyddir yng nghwestiwn y refferendwm. Lle mae gennym ddyletswydd statudol i roi barn ar refferenda yn y DU⁵, mae gennym bwerau i awgrymu drafftio amgen neu i

³ <http://www.electoralcommission.org.uk/cymru/find-information-by-subject/elections-and-referendums/upcoming-elections-and-referendums/eu-referendum/eu-referendum-question-assessment>

⁴ Refferendwm ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd - Cyngor y Comisiwn Etholiadol ar y cwestiwn refferendwm a gynhwyswyd yn Bil yr Undeb Ewropeaidd (Refferendwm): http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/pdf_file/0004/163282/EU-referendum-question-assessment-report.pdf

⁵ Adran 104 PPERA

gynnig awgrymiadau ynghylch sut y gallai cwestiwn penodol gael ei ail-lunio. Yn yr un modd, gwnaethom gynghori ar eiriad ac eglurder gwestiwn y refferendwm ar annibyniaeth yr Alban.

1.18 Rydym wedi cyfyngu ein hawgrymiadau i newidiadau yn yr iaith neu strwythur a ffrâm y cwestiwn, unwaith eto gan adlewyrchu ein dyletswydd statudol mewn refferenda eraill. Nid yw hyn yn ymestyn i awgrymu addasiadau a fyddai'n newid sylwedd y cwestiwn neu gyflwyno ffactorau newydd a allai newid natur y ddadl.

Yr adroddiad hwn

1.19 Mae pennod 2 yr adroddiad hwn yn nodi cwestiwn y refferendwm mewn cyd-destun, gan gynnwys y cefndir i ymchwil blaenorol.

1.20 Mae pennod 3 yn nodi canfyddiadau'r ymchwil barn gyhoeddus a gynhaliwyd gennym i gefnogi'r asesiad hwn.

1.21 Mae pennod 4 yn cyflwyno barn y rhai a ymatebodd i'n hymgyngoriad. Mae hyn yn cynnwys darpar ymgyrchwyr, arbenigwyr hygyrchedd ac iaith, ac aelodau o'r cyhoedd.

1.22 Ym mhennod 5 rydym yn cyflwyno ein hasesiad o'r cwestiwn arfaethedig yn erbyn ein meini prawf asesu cwestiynau. Rydym yn gwneud ein hargymhelliad ar gyfer y cwestiwn sydd i'w ddefnyddio mewn refferendwm ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd, yn ogystal â'n barn ar y wybodaeth a ddylai fod ar gael i bleidleiswyr.

2 Cwestiwn y refferendwm mewn cyd-destun

2.1 Mae'r bennod hon yn amlinellu'r cyd-destun ar gyfer ein hasesiad o'r cwestiwn. Mae'n nodi'r canfyddiadau o'r profion ar gynnig blaenorol ar gyfer cwestiwn refferendwm yr Undeb Ewropeaidd, a'r argymhellion a ddeilliodd o hynny.

Profion blaenorol ac argymhellion

2.2 Eisoes asesodd y Comisiwn eiriad cwestiwn refferendwm ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd,⁶ a gafodd ei gynnwys mewn Bil Aelod Preifat a gyflwynwyd yn 2013 gan James Wharton AS.⁷ Y cwestiwn hwnnw oedd:

Do you think that the United Kingdom should be a member of the European Union?

Yes

No

2.3 Er bod y cwestiwn yn defnyddio iaith gryno a syml, dangosodd ein gwaith ymchwil ac ymgynghoriad nad oedd yr ymadrodd 'be a member of the European Union' i ddisgrifio'r dewis refferendwm yn ddigon clir i sicrhau dealltwriaeth lawn o'r refferendwm yn ei gyfanrwydd. Roedd hyn oherwydd nad oedd rhai cyfranogwyr yn ein hymchwil yn gwybod bod y Deyrnas Unedig eisoes yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd, tra bod eraill a oedd yn gwybod hynny yn meddwl fod y cwestiwn yn awgrymu nad oedd y Deyrnas Unedig yn aelod.

2.4 Argymhellwyd ym mis Hydref 2013 y dylai geiriad y cwestiwn arfaethedig gael ei ddiwygio i leihau'r risg o gamddealltwriaeth neu amwysedd ynglŷn â statws aelodaeth bresennol y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd. Argymhellwyd hefyd gwneud y cwestiwn yn fwy at y pwynt drwy gael gwared â 'Do you think...'.⁷

2.5 Argymhellwyd diwygio'r cwestiwn i:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union?

⁶ <http://www.electoralcommission.org.uk/cymru/find-information-by-subject/elections-and-referendums/upcoming-elections-and-referendums/eu-referendum/eu-referendum-question-assessment>

⁷ Fe wnaethom hefyd brofi fersiynau Cymraeg o'r cwestiwn.

Yes

No

2.6 Fodd bynnag, roedd yn amlwg o'n gwaith ymchwil y byddai rhai pobl yn canfod cysylltiadau cadarnhaol neu negyddol gyda'r ymadrodd 'remain a member of the European Union', er nad oedd unrhyw dystiolaeth i awgrymu bod y geiriad hwn wedi arwain y cyfranogwyr i newid eu dewis pleidleisio mewn unrhyw ffordd. Yng nghyd-destun refferendwm ar aelodaeth y DU o'r Undeb Ewropeaidd, awgryma'n profion efallai na fyddai geiriad cwestiynau sydd yn defnyddio 'Yes' a 'No' fel ymateb yn gallu datrys yn llawn y materion cymhleth hyn.

2.7 Felly, darparwyd aralleiriad o'r cwestiwn yr oeddem yn ei argymhell, a oedd yn cynnwys y ddau opsiwn ('remain in the EU' neu 'leave the EU') er mwyn lleihau'r risg o ragfarn o ran y naill ganlyniad neu'r llall. Nodwyd bod hyn yn tynnu sylw at benderfyniad pwysig i Senedd y DU ynglŷn â chadw neu symud i ffwrdd oddi wrth brofiad diweddar y DU o gwestiynau refferendwm a oedd yn defnyddio 'Yes' a 'No' fel opsiynau ateb. Ystyriwyd mai'r ail gwestiwn hwn oedd y mwyaf niwtral o'r cyfan roeddem wedi eu profi ac roedd yn gofyn:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?

Remain a member of the European Union

Leave the European Union

2.8 Fodd bynnag, gwnaethom hefyd bwysleisio yn Hydref 2013 nad oeddem wedi gallu profi'n llawn yr ail o'r ddau eiriad cwestiwn arall yn yr amser oedd ar gael i ni cyn i ni adrodd yn ôl. Felly, gwnaethom yn glir petai Senedd y DU yn diwygio'r cwestiwn yn y Bil i gynnwys y geiriad hwn, byddai'r Comisiwn yn ymgymryd â gwaith pellach i wirio p'un a oedd y geiriad hwn yn codi unrhyw faterion eglurder newydd.

2.9 Yna diwygiwyd geiriad y cwestiwn a gynhwyswyd yn y Bil Aelod Preifat yn Senedd y DU i "Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?", ac felly cynhaliwyd ymchwil pellach ar hwn yn gynnar yn 2014. Gan gymryd i ystyriaeth ganlyniadau'r gwaith ymchwil hwnnw, roeddem yn fodlon bod geiriad diwygiedig y cwestiwn (gan ddefnyddio "Remain a member of the European Union" a "Leave the European Union" fel dewis ymatebion) nid yn unig yn glir a syml i bleidleiswyr, ond hefyd ei fod ar yr un pryd y geiriad mwyaf niwtral o'r ystod o ddewisiadau roeddem wedi eu hystyried a'u profi.

2.10 Ar y pryd gwnaethom hefyd geisio tystiolaeth gan ymgyrchwyr refferendwm posibl ynghylch effaith y geiriad hwn o'r cwestiwn arnynt hwy. Yn anffodus, bryd hynny, ni chawsom unrhyw ymatebion i'n cais. Felly, er ein bod yn fodlon y byddai geiriad y cwestiwn yn glir ac yn syml i bleidleiswyr, roeddem yn cydnabod bod yr absenoldeb tystiolaeth hwn ynghylch y goblygiadau posibl i ymgyrchwyr refferendwm yn fwlch yn ein gallu i asesu

egllurder y cwestiwn yn yr ystyr ehangaf bosibl. Mae'r asesiad newydd hwn wedi ceisio ymdrin â'r bwllch hwnnw yn ogystal â darparu tystiolaeth bellach wedi'i diweddaru o'r farn gyhoeddus ar y cwestiwn.

Aelodaeth o'r Undeb Ewropeaidd

2.11 Ar adeg cynnal ein hasesiad o'r cwestiwn, rydym yn gwybod bod y Llywodraeth wedi ymrwmo i broses o negodi ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd. Nid yw'r broses hon eto wedi'i chwblhau. Mae lefel o ansicrwydd ynghylch rhai o'r materion penodol a fydd yn fframio'r bleidlais a pha effaith neu fel arall gall y rhain ei chael ar sut mae pobl yn ymateb i'r cwestiwn.

2.12 Mae hefyd ansicrwydd ynghylch yr union gamau a gymerir yn syth ar ôl refferendwm. Mae'n debygol y byddai trafodaethau yn dilyn y refferendwm ynghylch sut y byddai unrhyw newid yn cael ei weithredu.

2.13 Mewn rhai refferenda eraill yn y DU, megis yr un ar y system bleidleisio i Senedd y Deyrnas Unedig a gynhaliwyd ym mis Mai 2011 ac ar bwerau deddfu Cynulliad Cenedlaethol Cymru a gynhaliwyd ym mis Mawrth 2011, roedd y refferenda yn gysylltiedig â deddfwriaeth a wnaed gan y Senedd y DU a oedd yn barod i'w gweithredu yn achos pleidlais 'le'.⁸

2.14 Felly mae'r refferendwm hwn yn debycach i'r refferendwm ar annibyniaeth i'r Alban, o ran canlyniadau, na'r rhai a gynhaliwyd yn 2011.

Rhoi gwybod i bobl

2.15 Felly, mae barn wahanol am yr hyn y byddai parhau'n aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd yn ei olygu i'r Deyrnas Unedig.

2.16 Yn y refferendwm hwn, bydd ymgyrchwyr yn hyrwyddo eu barn am yr hyn y mae aelodaeth o'r Undeb Ewropeaidd yn ei olygu, beth fyddai ei gwrthod yn ei olygu, a'r hyn y maent yn credu fydd yn digwydd ar ôl y refferendwm, gan ddibynnu ar y canlyniad.

2.17 Mae gan ymgyrchwyr refferendwm rôl allweddol i'w chwarae o ran rhoi gwybod i bobl beth yw'r materion mewn refferendwm. Yr ymgyrchoedd yw'r brif ffynhonnell ar gyfer tynnu sylw pleidleiswyr posibl at oblygiadau pob canlyniad posibl, gan annog pobl i bleidleisio a dylanwadu sut y maent yn pleidleisio. Yn ogystal, bydd eraill yn trafod ac yn dadlau ar y mater, ac yn cyflwyno safbwyntiau gan gynnwys sylwebyddion, arbenigwyr cyfansoddiadol a'r cyfryngau.

⁸ Yn achos y refferendwm ar y bleidlais amgen, byddai'r ddeddfwriaeth wedi cael ei gweithredu, yn dilyn pleidlais 'ie', gan ddibynnu ar bleidlais ar wahân i gymeradwyo'r newidiadau arfaethedig i'r ffiniau.

2.18 Er y bydd ymgyrchwyr refferendwm ac eraill yn hyrwyddo eu barn ac yn amlygu'r materion, efallai na fydd hyn o reidrwydd yn arwain at fwy o eglurder i bleidleiswyr posibl cyn y refferendwm. Efallai y bydd honiadau a gwrth-honiadau, gwybodaeth, a chamwybodaeth.

2.19 Gellir dadlau fod lle mewn refferenda i gael gwybodaeth i'r cyhoedd o ffynhonnell ddibynadwy ar wahân i'r ymgyrchoedd refferendwm. Fodd bynnag, y tu draw i ddarparu gwybodaeth ffeithiol yn ymwneud â'r prosesau pleidleisio, er enghraifft, sut i fwrw pleidlais, ni fydd y Comisiwn Etholiadol yn darparu gwybodaeth annibynnol ychwanegol ar y dadleuon o blaid ac yn erbyn aelodaeth o'r Undeb Ewropeaidd.

2.20 Gall arwyddocâd gwybodaeth i'r cyhoedd amrywio yn dibynnu ar natur y refferendwm ac i ba raddau y mae angen esbonio materion cymhleth. Dywed Cod Ymarfer Comisiwn Fenis ar gyfer refferenda 'the authorities must provide objective information' cyn y pleidlais.⁹

2.21 Er enghraifft, yn y refferendwm ar y system bleidleisio i Senedd y DU a gynhaliwyd ym mis Mai 2011, cafwyd gwybodaeth ffeithiol am y systemau pleidleisio yr oedd angen i bobl benderfynu arnynt, gan fod rheolau pob system bleidleisio wedi'u nodi yn y ddeddfwriaeth a oedd eisoes ar y llyfrau statud. Roedd hyn yn golygu ei bod yn bosibl darparu gwybodaeth niwtral, ffeithiol i bleidleiswyr am beth fyddai'n digwydd ar ôl pob refferendwm, a chynhwyswyd hyn fel rhan o ymgyrch ymwybyddiaeth y cyhoedd y Comisiwn.

2.22 Yn yr Alban, lle'r oedd y dadleuon ynghylch effaith pleidlais ie neu na yn sylweddol fwy cymhleth nag mewn refferenda diweddar eraill, argymhellwyd y dylai Llywodraeth y DU a'r Alban egluro pa broses a fyddai'n dilyn y refferendwm mewn digon o fanylder i roi gwybod i bobl beth fyddai'n digwydd petai'r rhan fwyaf o bleidleiswyr yn pleidleisio 'Ie' a beth fyddai'n digwydd petai'r rhan fwyaf o bleidleiswyr yn pleidleisio 'Na'.

2.23 Yn benodol, argymhellwyd y dylai'r ddwy Lywodraeth gytuno ar safbwynt ar y cyd, os yn bosibl, fel bod pleidleiswyr yn gallu cael gwybodaeth am yr hyn y cytunwyd arno yn dilyn y refferendwm. Roedd hyn oherwydd y gallai'r dewis arall - dau esboniad gwahanol - fod wedi achosi dryswch i bleidleiswyr yn hytrach na gwneud pethau'n gliriach. Cytunwyd ar ddatganiad ar y cyd a'i gynnwys yn y llyfryn a gynhyrwyd gan y Comisiwn i'w anfon i bob cartref cyn y refferendwm. Roedd y llyfryn hefyd yn cynnwys gwybodaeth am sut i gofrestru i bleidleisio a sut i bleidleisio.

2.24 Mae Pennod 4 yn nodi'r wybodaeth yr adroddodd ein cyfranogwyr ymchwil barn gyhoeddus oedd yn bwysig iddynt hwy wrth benderfynu sut i bleidleisio yn y refferendwm hwn. Nid hwn oedd prif ffocws yr ymchwil a gynhaliwyd gennym, ond wrth drafod y cwestiwn roedd cyfranogwyr yn

⁹ Comisiwn Ewropeaidd ar gyfer Democratiaeth Drwy Gyfraith (Comisiwn Fenis) 'Code of Good Practice on Referendums' (2006)

naturiol yn rhoi eu barn ar ba fath o wybodaeth y byddent yn ei disgwyl, a'r hyn fyddai o gymorth iddynt. Yna ym Mhennod 5, gwnawn argymhellion penodol am y math o wybodaeth gyhoeddus y gellid yn ddefnyddiol ei darparu.

3 Canfyddiadau ymchwil

3.1 Penodwyd yr asiantaeth ymchwil annibynnol GfK i gynnal ymarfer ymchwil ansoddol i weld sut yr oedd pobl yn ymateb ac yn deall y cwestiwn arfaethedig. Mae hyn wedi rhoi sylfaen dystiolaeth i ni ar gyfer ein casgliadau a'r geiriad diwygiedig yr ydym yn ei gynnis ar gyfer y cwestiwn. Hefyd cynhaliodd GfK ein dau brosiect ymchwil blaenorol yn canolbwyntio ar gwestiynau refferendwm Undeb Ewropeaidd.¹⁰

3.2 Cynorthwyodd yr ymchwil ni i ganfod dealltwriaeth pobl o'r cwestiwn arfaethedig a'r rhesymau dros hyn. Cynorthwyodd yr ymchwil ni hefyd i archwilio sut y gallai'r cwestiwn gael ei wneud yn fwy dealladwy. Roedd yn canolbwyntio ar y cwestiwn ei hun a sut y caiff ei ysgrifennu, yn hytrach nag ar sut y byddai pobl yn pleidleisio pe bai refferendwm yn cael ei gynnal.

3.3 Mae'r ymchwil hwn hefyd yn rhoi diweddariad o'r canfyddiadau ymchwil blaenorol o 2013 a dechrau 2014.

3.4 Mae'r adroddiad llawn gan GfK ar gael ar ein gwefan.¹¹ Mae'r adroddiad yn disgrifio pwy gymerodd ran yn yr ymchwil ac ymhle. Roedd yr ymchwil yn cynnwys cyfranogwyr o amrywiaeth eang o gefndiroedd, o wahanol oedrannau, ar draws y Deyrnas Unedig. Roedd hefyd yn cynnwys yn benodol gyfranogwyr a allai fod â mwy o anhawster pleidleisio, gan gynnwys y rhai â lefel is o lythrennedd, anawsterau dysgu, Saesneg yn ail iaith, a nam ar eu golwg.

Y prif feysydd a ystyriwyd yn ein hymchwil barn gyhoeddus

- **Cwblhau:** gofynnwyd i gyfranogwyr ateb cwestiwn arfaethedig fel pe bai'n wir a nodi unrhyw eiriau neu ymadroddion yr oeddynt yn eu gweld yn eglur, neu'n fwy anodd i'w deall.
- **Deall:** trafododd y cyfranogwyr yr hyn roeddynt yn feddwl oedd y cwestiwn yn ei ofyn, ac unrhyw anawsterau a oedd ganddynt gyda'r cwestiwn, a'r rhesymau dros hyn.
- **Niwtraliaeth:** gofynnwyd i gyfranogwyr ystyried a oeddynt yn teimlo bod y cwestiwn yn annog pobl i bleidleisio mewn ffordd arbennig, ac os felly, pam eu bod yn teimlo hynny.
- **Gwelliannau:** ystyriodd y cyfranogwyr pa welliannau y byddent yn eu gwneud i eiriad y cwestiwn a thrafodwyd eu hawgrymiadau.

¹⁰ <http://www.electoralcommission.org.uk/cymru/our-work/our-research/referendum-question-testing>

¹¹ ibid

- **Cymharu dewisiadau eraill:** dangoswyd geiriad cwestiwn arall a gofynnwyd iddynt ei gymharu â'r gwreiddiol, ac ystyried a oedd y newidiadau yn gwella'r cwestiwn.

Methodoleg a dull yr ymchwil

3.5 Defnyddiwyd y dull ymchwil hefyd mewn saith asesiad cwestiwn blaenorol a gynhaliwyd gennym gan ddefnyddio'r fethodoleg hon, gan gynnwys ar gyfer ein hasesiad cynharach o gwestiwn refferendwm UE posibl yn 2013. Ceir manylion llawn y dull ymchwil a'r fethodoleg yn yr adroddiad ymchwil. Roedd yr ymchwil yn defnyddio cyfuniad o gyfweiliadau un i un manwl a grwpiau ffocws i brofi'r cwestiwn.

3.6 Dewiswyd dull ansoddol ar gyfer y gwaith ymchwil hwn oherwydd ei ddiben oedd nodi unrhyw broblemau gyda'r cwestiwn, archwilio'r rhesymau dros y problemau hynny ac archwilio ffyrdd y gellid eu datrys, fel bod gennym dystiolaeth o unrhyw newidiadau y byddem efallai eisiau eu hargymell.

3.7 Felly nid ymarfer meintiol oedd hwn, ac nid oeddem yn ceisio amcangyfrif y gyfran o bleidleiswyr a allai, er enghraifft, roi ymateb penodol, dehongli'r cwestiwn mewn ffordd arbennig, neu gamddeall geiriad penodol. Hefyd, nid oeddem yn ceisio mesur niwtraliaeth y cwestiwn mewn ystyr rhifiadol neu absoliwt. Yn hytrach, roeddem yn archwilio canfyddiadau pobl o niwtraliaeth y cwestiwn arfaethedig.

3.8 Ni fyddai dull meintiol wedi rhoi i ni'r dyfnder angenrheidiol o ddealltwriaeth o'r materion allweddol. Gallai fod wedi dweud wrthym beth oedd pobl yn ei feddwl am faterion penodol, ond nid pam, ac ni fyddai wedi ein galluogi i gael gwybod sut y gellid ymdrin ag unrhyw broblemau a godwyd ganddynt.

3.9 Dylid nodi, er bod ymchwil ansoddol yn gallu nodi barn ddywededig y cyfranogwyr ynghylch niwtraliaeth geiriad y cwestiwn yn seiliedig ar ganfyddiadau'r cyfranogwyr, nid yw'r dull yn dangos unrhyw effaith anymwybodol o eiriad a strwythur y cwestiwn. Mae'n bosibl felly y gallai cwestiynau ddylanwadu ar gyfranogwyr i ateb mewn ffordd benodol heb iddynt fod yn ymwybodol ohono.

3.10 Fel y nodir mewn man arall yn yr adroddiad hwn, cynlluniwyd yr ymchwil i adeiladu ar y gwaith ymchwil blaenorol a wnaed ar gwestiwn arfaethedig refferendwm yr Undeb Ewropeaidd, yn enwedig er mwyn gwirio os oedd unrhyw beth wedi newid mewn canfyddiadau a barn gyhoeddus ers cynnal y gwaith.

Profi geiriad amgen y cwestiwn

3.11 Mae gennym brofiad blaenorol o asesu cwestiynau refferendwm, gan gynnwys cynnal ymchwil gyda phleidleiswyr. Yn y gorffennol rydym wedi canfod y gall cyfranogwyr ymchwil ei chael yn anodd awgrymu'n benodol sut y

gellid aralleirio cwestiynau i ymdrin â phroblemau a nodwyd ganddynt. Felly, datblygwyd rhai fersiynau amgen o'r cwestiwn gyda geiriad diwygiedig, a lle'r oedd gan y cyfranogwyr bryderon am y cwestiwn, roedd modd i ni holi mwy am y geiriau a'r cwestiynau amgen hyn.

3.12 Pwrpas datblygu geiriad amgen oedd ein galluogi i brofi newidiadau posibl i'r geiriad a gweld p'un a oeddynt yn gwella'r cwestiwn, o ran ei gwneud yn haws i bobl ei ddeall a'i ateb, ac o ran ei niwtraliaeth. Byddai hyn yn rhoi sail dystiolaeth i unrhyw argymhellion ar gyfer newid y gallem o bosibl eu gwneud. Felly nid prif nod yr elfen hon o'r ymchwil oedd i'r cyfranogwyr ymchwil ddewis un o'r fersiynau a gredent oedd 'orau'. Yn hytrach, y bwriad oedd darparu fersiynau gwahanol y gellid eu cymharu a'u cyferbynnu yn ystod gwaith maes er mwyn helpu cyfranogwyr i ganfod pa ffactorau sy'n gwella neu'n gwaethygu geiriad ac eglurder y cwestiwn iddynt.

3.13 Ar draws y tri phrosiect ymchwil, profwyd cyfanswm o 11 o fersiwn o'r cwestiwn.

3.14 Profwyd y cwestiynau canlynol yn ymchwil cyhoeddus 2015:¹²

	Geiriad cwestiwn	Wedi ei brofi o'r blaen?
1	Should the United Kingdom remain a member of the European Union? Yes/No	Hefyd wedi ei brofi yn ymchwil 2013
2	Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union? Remain a member of the European Union / Leave the European Union	Hefyd wedi ei brofi yn 2013 ac ymchwil 2014
3	Should the United Kingdom stay a member of the European Union or leave the European Union? Stay a member of the European Union/ Leave the European Union	Fersiwn newydd ar gyfer 2015
4	Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?	Fersiwn newydd ar gyfer 2015

¹² Profwyd cwestiynau eraill yn ystod y gwaith maes drwy ddefnyddio awgrymiadau a deunyddiau ysgogi. Er enghraifft, "Should the United Kingdom be a member of the European Union". Er na ddosbarthwyd y cwestiynau hyn ar bapurau pleidleisio ffug ar gyfer pleidleisio, archwiliwyd y geiriad ayb. gyda'r cyfranogwyr.

	Remain in the European Union/ Leave the European Union	
--	--	--

3.15 Profwyd y cwestiynau hyn naill ai yn ymchwil cyhoeddus 2013 a/neu 2014:

	Geiriad y Cwestiwn	Profwyd yn
5	Do you think the United Kingdom should be a member of the European Union? Yes/No	Ymchwil 2013
6	Should the United Kingdom continue to be a member of the European Union? Yes/No	Ymchwil 2013
7	The United Kingdom is a member of the European Union. Do you think the United Kingdom should be a member of the European Union? Yes/No	Ymchwil 2013
8	Should the United Kingdom leave the European Union? Yes/No	Ymchwil 2013
9	Should the United Kingdom stay a member of the European Union or get out of the European Union? Stay in the European Union / Get out of the European Union	Ymchwil 2014
10	Should the United Kingdom remain a member of the European Union (EU) or leave the EU? Remain a member of the European Union / Leave the European Union	Ymchwil 2014
11	Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union? Remain / Leave	Ymchwil 2014

3.16 Ym mhob cyfweiliad neu grŵp ffocws, defnyddiwyd un cwestiwn fel y prif gwestiwn 'prawf' (hynny yw, cafodd y cyfranogwyr y cwestiwn hwn ar ddechrau'r cyfweiliad a gofynnwyd iddynt farcio eu pleidlais), gyda fersiynau eraill yn cael eu defnyddio i gymharu, er mwyn helpu i ennyn barn cyfranogwr ar y prif fersiwn oedd yn cael ei phrofi.

3.17 Yn yr adroddiad hwn rydym yn canolbwyntio'n bennaf ar y canfyddiadau o'r ymchwil ddiweddaraf, gan nodi canfyddiadau blaenorol fel y bo'n briodol.

Yr hyn a gasglwyd gennym yn flaenorol am y cwestiwn arfaethedig

3.18 Yn gyffredinol, ystyriwyd fod y cwestiwn arfaethedig yn y Bil 2015 yn hawdd i'w deall, i'r pwynt ac yn ddiamwys. Yn benodol, mae'r cwestiwn yn egluro statws cyfredol y DU o fewn yr UE sydd yn angenrheidiol i helpu pleidleiswyr ddeall y dewis o gamau gweithredu arfaethedig yn well, ac i leihau'r risg o amwysedd am ganlyniadau'r refferendwm. Roedd cyfranogwyr yn yr ymchwil hwn yn gallu pleidleisio yn ôl eu bwriadau pan gyflwynwyd y cwestiwn hwn iddynt.

3.19 Fodd bynnag, canfuom fod rhai cyfranogwyr yn canfod cysylltiadau cadarnhaol neu negyddol gyda'r ymadrodd 'remain a member of the European Union' a gallai hyn o bosibl gyflwyno rhywfaint o risg o ragfarn canfyddedig. Gyda hyn mewn golwg, yn gyffredinol, roedd yn well gan y cyfranogwyr gwestiwn a oedd yn paru'r ddau ddewis o 'remain' a 'leave', gan fod hyn yn arwain at gwestiwn cytbwys a mwy niwtral a oedd yn trin y ddau ddewis pleidleisio yn gyfartal. Fodd bynnag, nid oedd unrhyw dystiolaeth i awgrymu bod y newid geiriad wedi arwain at i gyfranogwyr yn y gwaith ymchwil newid eu dewis pleidleisio mewn unrhyw ffordd.

3.20 Argymhellwyd y dylai Senedd y DU ystyried yn ofalus iawn a yw'n dymuno cadw'r dull o gwestiwn refferendwm sy'n defnyddio 'Yes' a 'No' fel opsiynau ateb, gan gymryd i ystyriaeth y risg o ganfyddiad o ragfarn a allai fod yn gysylltiedig â geiriad y cwestiwn.

Yr hyn a ganfuwyd gennym yn yr asesiad hwn

3.21 Fel y nodir uchod, dechreuasom gyda phrofi'r cwestiwn yn y Bil Refferendwm Undeb Ewropeaidd (2015) fel y prif gwestiwn (y cyfeirir ato fel y cwestiwn arfaethedig). Ochr yn ochr â hyn, defnyddiwyd dewisiadau eraill, fel y nodwyd uchod, i dynnu allan farn y cyfranogwyr. Wrth i faterion penodol ddod i'r amlwg yn ystod gwaith maes, gwnaethom hefyd ddatblygu dewisiadau eraill fel datrysiad i'r rhain. Yna profwyd y dewisiadau eraill hyn yn llawn yn ogystal, er mwyn sicrhau nad oedd problemau eraill yn cael eu nodi pan oedd cyfranogwyr yn eu hystyried, fel y cwestiwn cyntaf yn yr ymchwil.

3.22 Mae'r dadansoddiad isod yn canolbwyntio ar ymatebion i gwestiwn 'yes/no' a chwestiwn gydag opsiynau ateb heb fod yn 'yes/no' (wedi'u canoli o amgylch 'remain/stay' neu 'leave').

Dealltwriaeth gyd-destunol o'r Undeb Ewropeaidd

3.23 Fel y canfuom mewn ymchwil blaenorol, roedd gwybodaeth gyd-destunol o'r UE yn amrywio ymhlith y cyfranogwyr. Roedd y mwyafrif helaeth yn ymwybodol bod y DU ar hyn o bryd yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd, gyda dim ond nifer fach o gyfranogwyr yn holi ynghylch hyn. Nododd y cyfranogwyr hyn lefelau isel iawn o ymgysylltu mewn gwleidyddiaeth a materion gwleidyddol, a nodwyd hefyd nad oeddent yn tueddu i ddarllen papurau newydd na chadw i fyny â materion cyfoes.

3.24 Fodd bynnag, roedd yn amlwg o'r profion hyn fod ein canfyddiad blaenorol yn dal yn ddilys, sef bod angen i'r cwestiwn egluro'r statws aelodaeth presennol, (gweler paragraffau 3.51-3.53 am fanylion llawn). Nid yw hyn er mwyn yr ychydig nad ydynt yn gwybod p'un a yw'r DU yn aelod neu beidio, ond hefyd oherwydd fod cwestiwn aneglur (e.e. "Should the United Kingdom be a member...?") yn peri risg o ddrysu rhai o'r bobl sy'n gwybod fod y DU yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd, ond sy'n teimlo fod y cwestiwn yn gamarweiniol gan nad yw'n egluro'r statws aelodaeth hwn.

3.25 Tra canfuwyd fod yr ymwybyddiaeth gyffredinol o aelodaeth y DU o'r Undeb Ewropeaidd yn gymharol uchel, adroddodd llawer y byddai angen mwy o wybodaeth gyd-destunol o ran y canlyniadau pleidleisio. Roedd ymholiadau penodol yn cynnwys beth fyddai pleidlais i barhau'n aelod yn ei olygu o ran statws aelodaeth: parhad o'r amodau presennol o aelodaeth ynteu rywbeth gwahanol? Roedd nifer fach o gyfranogwyr yn credu y byddai pleidlais fwyafrifol i aros yn arwain at i'r DU ddod yn aelod o Ardal yr Ewro.

3.26 Cafwyd cwestiynau tebyg am yr hyn y byddai pleidlais i adael yn ei olygu o ran statws aelodaeth: gadael yr UE yn gyfan gwbl neu ryw fath arall o aelodaeth?

3.27 Roedd y rhai a oedd heb benderfynu sut i bleidleisio yn arbennig o debygol o adrodd am ddiffyg gwybodaeth gyd-destunol a fyddai'n eu galluogi i fwrw pleidlais wybodus. Adroddwyd am ddiffyg eglurder ynglŷn â beth fyddai pob canlyniad pleidleisio yn ei olygu'n ymarferol. Ystyrir hyn yn fanylach yn ddiweddarach yn y bennod hon.

Deall cwestiwn arfaethedig y Llywodraeth

3.28 Yn gyffredinol, ni chlywsom bryderon gan gyfranogwyr o ran eu dealltwriaeth o'r cwestiwn arfaethedig 'yes/no'. Teimlai cyfranogwyr fod y cwestiwn yn defnyddio iaith glir a syml a hawdd i'w deall. Mae hyn yn adlewyrchu canfyddiadau'r ymchwil blaenorol ar yr un cwestiwn. Nododd cyfranogwyr hefyd fod y cwestiwn yn fyr ac yn gryno.

3.29 Roedd rhai cyfranogwyr yn hoffi'r opsiynau ateb 'yes' a 'no' gan eu bod yn eu hystyried yn syml ac yn gryno: 'That one is giving you the question and a simple yes or no...it's more simple.' (grŵp dwys bychan, Stirling, 45-59 oed).

3.30 Fodd bynnag, roedd eraill yn teimlo bod diffyg gwybodaeth gyd-destunol i'r cwestiwn, gan nad yw'n nodi'r ddau opsiwn i adael neu i aros. Roedd yna hefyd farn bod yr opsiynau ateb 'yes/no' yn annelwig o'i gymharu â'r opsiynau ateb llawnach (e.e. 'remain/stay' neu 'leave'):

On the yes/no for someone who doesn't really know what the European Union is you wouldn't really know what you're saying yes to or no to. However leave the European Union - a box for that and then stay in the European Union, you know exactly what you're voting for and you'll be confident filling it [ballot paper] out. (Grŵp dwys bychan, Norwich, 17-24 oed).

Niwtraliaeth y cwestiwn arfaethedig

3.31 Teimlai rhai cyfranogwyr nad oedd y cwestiwn hwn yn niwtral. Roeddent yn credu y gallai gael ei weld fel un oedd yn ffafrio 'remain' oherwydd mai dim ond yr opsiwn hwn oedd yn y cwestiwn, '...it's not making you think about either side it's only making you think about remaining cos it doesn't say anything about leaving.' (Grŵp dwys bychan, Norwich, 17-24 oed)

3.32 Roedd barn ymhlith rhai y gallai defnyddio'r gair 'remain' awgrymu cynnal y sefyllfa bresennol, y gellid ei weld mewn golau cadarnhaol neu negyddol, ac felly gallai o bosibl ddylanwadu ar benderfyniad y pleidleisiwr. Roedd hyn yn bryder arbennig o ran y cwestiwn arfaethedig, nad yw'n cynnwys y canlyniad arall posibl (gadael yr Undeb Ewropeaidd) yn y cwestiwn. Fodd bynnag, fel gyda'r canfyddiadau blaenorol, nid oedd unrhyw dystiolaeth i awgrymu bod y newid geiriad wedi arwain at i'r cyfranogwyr yn y gwaith ymchwil newid eu dewis pleidleisio mewn unrhyw ffordd.¹³

3.33 Un opsiwn a amlygwyd yn yr ymatebion i'r ymgynghoriad oedd defnyddio 'leave' yn lle 'remain' (er enghraifft, 'should the UK leave the EU'). Fodd bynnag, dangosodd ymchwil blaenorol nad oedd yn well gan y cyfranogwyr y gair 'leave' yng nghyd-destun cwestiwn 'yes/no'.¹⁴ Nododd rhai nad oedd sôn am y gair 'leave' yn elfen gadarnhaol o'r cwestiwn arfaethedig,

¹³ Er fel y nodir fel yn gynharach yn y bennod hon, gall ymchwil ansoddol nodi barn y cyfranogwyr ynghylch niwtraliaeth geiriad y cwestiwn yn seiliedig ar ganfyddiadau, ond ni all ddal yr effaith anymwybodol o eiriad a strwythur cwestiwn. Mae'n bosibl felly y gallai cwestiynau ddylanwadu ar gyfranogwyr i ateb mewn ffordd benodol heb iddynt fod yn ymwybodol ohono.

¹⁴ Profwyd y cwestiwn 'Should the United Kingdom leave the European Union?' yn flaenorol. Gweler tudalennau 43-44 o adroddiad y Comisiwn Etholiadol ar hyn: http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/pdf_file/0004/163282/EU-referendum-question-assessment-report.pdf

gan eu bod yn teimlo bod 'leave' yn air cryf gydag arwyddocâd negyddol posibl ac felly byddai cynnwys y gair hwn (yn lle 'remain') yn gallu dylanwadu ar benderfyniad y pleidleisiwr (o blaid aros).

Deall cwestiynau nad ydynt yn rhai 'yes'/'no'

3.34 Ein dewis blaenorol wrth adrodd ar gwestiwn refferendwm yr UE oedd: 'Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?' gydag opsiynau ateb: 'Remain a member of the European Union' a 'Leave the European Union'.

3.35 Mewn ymchwil blaenorol ystyriwyd y cwestiwn hwn yn syml ac eglur, yn ogystal â niwtral a chytbwys, er bod rhai hefyd yn ei ystyried yn rhy amleiriog.¹⁵

3.33 Dechreuodd y don ddiweddar hon o ymchwil barn gyhoeddus drwy brofi'r cwestiwn yn y Bil fel y cwestiwn cyntaf a gyflwynwyd i'r cyfranogwyr. Unwaith ei bod yn eglur fod pryderon parhaus ynghylch ei niwtraliaeth, cyflwynwyd y cwestiwn 'remain/leave' i mewn i'r ymchwil ar gyfer profion llawn (h.y. bob yn ail â'r cwestiwn Bil arfaethedig).

3.34 Fel y canfuom yn flaenorol, ystyriwyd y cwestiwn 'remain/leave' yn syml ac yn hawdd i'w ddeall. Nododd cyfranogwyr ei fod yn arbennig o glir gan ei fod yn dangos y ddau ddewis pleidleisio, a thrwy hynny'n osgoi unrhyw ddrwsych posibl yn yr opsiynau ateb.

It gives you the effect of what you're doing rather than just saying yes or no. If you cross this box you are leaving, if you cross this box you would like to stay, so I think that's a really good point (Grŵp dwys bychan, Sunderland, 25-44 oed)

3.35 Caiff hyn ei adlewyrchu yn y dewis ar gyfer y cwestiwn hwn gan rai cyfranogwyr a oedd â Saesneg yn ail iaith, a chyfranogwyr llythrennedd isel ac anabledau dysgu. Roeddynt yn ystyried y cwestiwn yn fwy syml a haws i'w ddeall na'r neu'r cwestiwn 'yes' neu 'no' uchod.

3.36 Roedd hyd y cwestiwn (o'i gymharu â chwestiwn 'yes' neu 'no') yn cael ei weld gan rai cyfranogwyr fel, 'overdoing it...it's telling you what exactly you're voting for but again, you'd probably know before you come [to vote].' (Grŵp dwys bychan, Sunderland, 25-44 oed). Fodd bynnag, yn y gwaith ymchwil blaenorol roedd hyn yn fwy amlwg fel problem pan oedd y cwestiwn

¹⁵ Roedd rhai cyfranogwyr yn ein hymchwil 2013 yn ystyried y cwestiwn hwn yn amleiriog wrth ei ystyried yng nghyd-destun y dewis 'yes/no'. Pan adolygwyd ef ar ei ben ei hun yn ein gwaith ymchwil 2014, ni wnaeth y farn hon ymddangos yn y canfyddiadau ymchwil. (Tudalen 6)

http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/pdf_file/0005/166613/Referendum-on-the-membership-of-the-European-Union-Further-question-testing-April-2014.pdf

nad oedd yn un 'yes/no' yn cael ei gymharu'n uniongyrchol â chwestiynau byrrach yn hytrach na chael ei weld ar ei ben ei hun. Hefyd, yn yr ymchwil hwn a'r ymchwil blaenorol, nid oedd hyd yn oed y rhai roedd yn well ganddynt gwestiwn mwy cryno yn teimlo bod hyd y cwestiwn hwn yn effeithio ar eu gallu i farcio eu papur pleidleisio yn ôl eu bwriad.

Niwtraliaeth cwestiynau nad ydynt yn rhai 'yes/no'

3.37 Roedd cyfranogwyr yn teimlo bod y fformat hwn o'r cwestiwn ('remain'/'stay' neu 'leave') yn fwy cytbwys a niwtral na'r cwestiwn arfaethedig ie neu na, gan ei fod yn cynnig y ddau opsiwn yn y cwestiwn a'r ateb. Nid oedd y cwestiwn yn cael ei ystyried yn unochrog tuag at unrhyw opsiwn pleidleisio penodol: 'It's not like it's biased towards any side, it's just saying stay a member or leave.' (Grŵp dwys bychan, Norwich, gwryw, 60+ oed)

3.38 Tra bod y cyfranogwyr yn gadarnhaol am gynnwys y ddau opsiwn, nododd rhai bod gan y gair 'leave' arwyddocâd negyddol posibl. Roedd rhai'n teimlo y gallai hyn annog pobl i bleidleisio dros i'r DU barhau i fod yn aelod o'r UE, yn enwedig os oedd arnynt ofn yr anhysbys neu newid yn y sefyllfa bresennol. Fodd bynnag, canfuwyd mai dim ond pryder bychan oedd hwn.

3.39 Teimlai rhai pobl eraill y gallai'r ymadrodd 'member of the European Union' gyfleu teimladau cadarnhaol o gynnwysoldeb ac, felly, nad oedd yr ymadrodd yn niwtral (nodwyd hyn hefyd mewn trafodaethau am y cwestiwn 'yes' neu 'no'). Trafodir y materion a nodwyd gyda'r geiriad hwn yn llawn ym mharagraffau 3.54-3.60.

3.40 Ar y llaw arall, awgrymodd un neu ddau o gyfranogwyr y gallai 'leave' fel rhan olaf y cwestiwn arwain at effaith 'ddiweddaredd', a fyddai'n annog pobl i bleidleisio dros i'r DU adael yr UE.

3.41 Yn gyffredinol, fodd bynnag, pryderon bychain oedd y rhain a theimlwyd fod y fformat hwn ar y cwestiwn yn un mwy cytbwys na'r un 'yes/no'.

Materion eraill

Y gair 'remain' ynteu 'stay'

3.42 Yn ystod cam cyntaf ymchwil 2015, awgrymodd rhai cyfranogwyr yn ddigymell newid 'remain' i 'stay'. Yna rhoesom brawf ar 'remain' neu 'leave', gan osod 'stay' yn lle 'remain': 'Should the United Kingdom stay a member of the European Union or leave the European Union?' Yr opsiwn ateb cyfatebol oedd: 'Stay a member of the European Union'.

3.43 Nid oedd unrhyw deimlad cryf fod yn well gan yr ymatebwyr 'remain' yn hytrach na 'stay' yn y cwestiwn. Nododd rhai cyfranogwyr nad oedd ots pa air a ddefnyddir gan eu bod yn golygu yr un peth. Yn gyffredinol, fodd bynnag, roedd ychydig mwy yn tueddu tuag at y gair 'remain'.

3.44 Roedd y rhai a oedd yn well ganddynt 'remain' yn teimlo ei fod yn fwy ffurfiol neu broffesiynol ac felly'n gweddu'n well i gwestiwn refferendwm.

Awgrymodd un neu ddau o'r rhai a oedd yn well ganddynt 'remain' fod 'stay' yn teimlo fel gair 'gorchmynnol' - teimlo ei fod yn air cryf a chyfarwyddiadol. Fodd bynnag, nododd y cyfranogwyr a fynegodd hoffter am 'remain' hefyd na fyddai defnyddio'r gair 'stay' yn effeithio ar eu dealltwriaeth o'r cwestiwn na'u hymddygiad pleidleisio eu hunain.

3.45 Roedd y rhai a oedd yn well ganddynt 'stay' yn teimlo ei fod fwy fel iaith bob dydd a gair haws i'w ddeall. Teimlai un neu ddau o'r cyfranogwyr fod y gair 'remain' yn rhy ffurfiol ac felly'n swnio'n rhy 'llym'. Fodd bynnag, nododd y rhain hefyd na fyddai defnyddio'r gair 'remain' yn effeithio ar eu dealltwriaeth o'r cwestiwn na'u hymddygiad pleidleisio.

3.46 Hefyd canfu'r ymchwil nad oedd unrhyw deimlad cryf fod yn well gan yr ymatebwyr oedd â Saesneg yn ail iaith, cyfranogwyr llythrennedd isel neu rai ag anawsterau dysgu 'remain' yn hytrach na 'stay'.

3.47 Roedd yn ymddangos o'r ymchwil, felly, mai'r rheswm fod well gan rhai pobl 'stay' (llai ffurfiol, mwy o iaith bob dydd) oedd yr un rheswm pam fod well gan rai eraill 'remain' (mwy ffurfiol, yn fwy addas ar gyfer cwestiwn refferendwm). Yn gyffredinol, roedd y cyfranogwyr yn cytuno p'un a ddefnyddid 'remain' ynteu 'stay', ei bod yn bwysig cynnwys un o'r opsiynau hyn yn y cwestiwn er mwyn egluro aelodaeth bresennol y DU o'r UE.

Yr ymadrodd 'be a member'

3.48 Defnyddiwyd ysgogiad i archwilio'r amrywiad canlynol o'r cwestiwn 'yes' neu 'no': 'Should the United Kingdom be a member of the European Union?' Er mai hwn oedd hoff ddewis cyfran sylweddol o'r rhai a ymatebodd i'n hymgyngoriad, nid oedd yr opsiwn cwestiwn hwn yn cael ei ffafrio gan y cyfranogwyr ymchwil, gan adlewyrchu canfyddiadau ymchwil blaenorol.

3.49 Credwyd fod cynnwys y gair 'remain' yn egluro bod y DU ar hyn o bryd yn aelod o'r UE. Roedd cyfranogwyr yn teimlo bod hon yn ffaith bwysig i'w chyfleu yn y cwestiwn. Heb y gair 'remain', teimlai cyfranogwyr nad oedd y cwestiwn yn eglur. Teimlai'r rhai nad oeddynt yn ymwybodol o aelodaeth bresennol y DU fod y cwestiwn yn awgrymu nad yw'r DU yn aelod ar hyn o bryd, ac felly roeddynt yn meddwl fod y cwestiwn yn gofyn p'un a ddylai'r DU ymuno â'r UE. Roedd hyd yn oed y rhai a oedd yn ymwybodol o aelodaeth y DU o'r UE yn teimlo bod y cwestiwn yn ddryslyd gan nad oedd yn egluro'r ffaith hon.

3.50 Er bod rhai o'r cyfranogwyr yn ystyried y cwestiwn hwn yn fwy niwtral na'r cwestiwn 'yes' neu 'no' a gynigiwyd yn y Bil, oherwydd absenoldeb gair fel 'remain' neu 'stay' a oedd yn creu canfyddiad o ragfarn, roedd cytundeb cryf yn gyffredinol y dylai'r cwestiwn gyfleu'r statws aelodaeth presennol er mwyn osgoi camarwain pleidleiswyr.

Y gair 'member'

3.51 Ar ddechrau'r ymchwil, nododd rhai cyfranogwyr fod y gair 'member' yn air cadarnhaol, gan gyfleu ymdeimlad o gynhwysiant a pherthyn. Nododd rhai cyfranogwyr, yn y cwestiwn 'remain'/'leave', mai dim ond yn yr opsiwn 'remain' yr oedd y gair hwn, a allai annog pobl i bleidleisio dros aros yn aelod

o'r UE, er na chredai unrhyw un y byddai hyn yn dylanwadu ar eu hymddygiad pleidleisio personol.

3.52 Yn seiliedig ar yr adborth hwn, profwyd hefyd (gydag ysgogiad ar newidiadau geiriau a gyda cwestiwn newydd) y cwestiwn 'yes' neu 'no' heb y gair 'member': 'Should the United Kingdom remain in the European Union' a fersiwn o'r cwestiwn 'remain' neu 'leave' nad oedd yn cynnwys y gair 'member' yn yr un modd: 'Should the United Kingdom remain in the European Union or leave the European Union?'. Yr opsiwn ateb oedd: 'Remain in the European Union'. Gwnaethom yr un peth i fersiwn y cwestiwn hwn a oedd yn cynnwys 'stay' yn hytrach na 'remain'.

3.53 Profwyd hefyd fersiwn o'r cwestiwn 'remain' neu 'leave', a oedd yn cynnwys y gair 'member' yn y cwestiwn ond nid yn yr opsiwn ateb (gweler y tabl ar dudalennau 13-14 uchod).

3.54 Yn gyffredinol, felly archwiliwyd yn llawn sut y gwnaeth cyfranogwyr ymateb i'r fersiynau o'r cwestiynau nad oeddynt yn cynnwys y gair 'member'.

3.55 Roedd y rhai a oedd yn well ganddynt i'r gair 'member' gael ei gynnwys yn teimlo ei fod yn ychwanegu eglurder i'r cwestiwn trwy ei gwneud yn glir fod y DU yn aelod o'r UE ar hyn o bryd. Teimlai'r cyfranogwyr hyn fod 'in the European Union' yn rhy amwys. Roedd hyn yn arbennig o wir am y cwestiwn 'yes' neu 'no': "There's just a bit more substance to it with the word member in it rather than just 'in". (Grŵp dwys bychan, Sunderland, 25-44 oed, C2DE)

3.56 Roedd y rhai a oedd yn well ganddynt beidio â chynnwys y gair 'member' yn teimlo nad oedd ei angen, 'The member bit, I didn't see that as needed... I think that people who would be voting would know' (Grŵp dwys bychan, Norwich, benyw, 25-44 oed, C2DE).

3.57 Yn gyffredinol, cytunai'r cyfranogwyr y dylai fod cysondeb o ran cynnwys neu eithrio'r gair 'member' o ran cyntaf y cwestiwn a'r opsiwn ateb cysylltiedig (e.e. felly 'remain a member of the European Union or leave...' yn y cwestiwn a 'Remain a member of the European Union' yn yr opsiwn ateb).

'European Union' ynteu 'EU'

3.58 Roedd y talfyriad 'EU' wedi'i gynnwys mewn ymchwil cwestiwn refferendwm blaenorol yr UE. Er nad oedd llawer o gyfranogwyr yn teimlo'n gryf ynghylch cynnwys y talfyriad (yn ychwanegol at, nid yn lle, 'European Union'), credai rhai efallai y gallai ychwanegu eglurder i'r cwestiwn i'r rhai nad oeddynt yn gwybod fod 'EU' yn golygu 'European Union'. Yn yr un modd, teimlai rhai cyfranogwyr llythrennedd isel a Saesneg yn ail iaith fod yn haws adnabod y talfyriad, a'i fod yn gwneud yn glir fod EU yn golygu 'European Union'.

3.59 Ar gyfer yr ymchwil hwn, nid oedd yr un o'r cyfranogwyr a welodd y talfyriad yn teimlo y byddai'n ddefnyddiol iddynt hwy'n bersonol. Yn gyffredinol, roedd y cyfranogwyr yn meddwl y gallai'r talfyriad 'EU' fod yn ddefnyddiol i'r rhai sy'n fwy cyfarwydd â'r talfyriad hwn na'r term llawn 'European Union'. Fodd bynnag, nododd rhai cyfranogwyr - gan gynnwys y

rhai â llythrennedd isel, anawsterau dysgu a Saesneg yn ail iaith - y gallai cynnwys y talfyriad fod yn ddrylyd. Mae hyn yn wahanol i'r canfyddiadau blaenorol, a gall awgrymu'n gyffredinol efallai fod mwy yn adnabod y term 'European Union', sy'n golygu nad yw cynnwys 'EU' yn angenrheidiol.

Fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn ac ymatebion

3.60 Profwyd hefyd fersiynau Cymraeg o'r cwestiynau hyn yn ystod y gwaith maes. Isod rydym yn nodi unrhyw faterion a gododd yn benodol mewn perthynas â'r fersiwn Cymraeg. Oni nodir yn wahanol, roedd adborth arall ar y cwestiynau hyn, e.e. ar niwtraliaeth, yr un fath â'r amrywiadau Saesneg.

3.61 Profwyd y fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn arfaethedig: 'A ddylai'r Deyrnas Unedig ddal i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd?' gydag opsiynau ateb cyfatebol o 'Dylai' a 'Na Ddylai'.

3.62 Yna rhoesom brawf ar y fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn 'remain' neu 'leave': 'A ddylai'r Deyrnas Unedig bara i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?' gydag opsiynau ateb cyfatebol o 'Para i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd' a 'Gadael yr Undeb Ewropeaidd'.

3.63 Darganfu'r ymchwil nad oedd cyfranogwyr yn gyffredinol yn hoffi'r gair 'para' (a oedd yn swnio fel geiriau eraill fel parasiwt) neu'r treigladd 'bara'. Nid oeddynt chwaith yn hoffi'r gair arall 'barhau'/'parhau'.

3.64 Profwyd hefyd fersiwn o'r cwestiwn 'remain' neu 'leave' a oedd yn defnyddio 'aros' yn lle 'para': 'A ddylai'r Deyrnas Unedig aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?' gydag opsiynau ateb cyfatebol, 'Aros yn yr Undeb Ewropeaidd' a 'Gadael yr Undeb Ewropeaidd'.¹⁶

3.65 Roedd yn well gan rhai cyfranogwyr y gair 'aros', fel y'i defnyddir yn y fersiwn hon o'r cwestiwn. Roedd hyn yn adlewyrchu ymatebion i'r ymgynghoriad (gweler pennod 4) a oedd hefyd yn awgrymu'r gair 'aros' yn lle 'bara i fod'. Roedd yn ymddangos mai dewis personol oedd yr hoffter hwn o 'aros'. Roedd well gan eraill 'ddal i fod', ac unwaith eto dewis personol oedd yr hoffter hwn.

3.66 Er bod un neu ddau o gyfranogwyr wedi mynegi pryderon ynghylch niwtraliaeth o amgylch y geiriau 'para'/'parhau', 'bara'/'barhau', 'aros' neu 'ddal i fod', ni wnaeth y mwyafrif nodi unrhyw faterion ynghlŷn â niwtraliaeth y geiriau hyn.

¹⁶ Hefyd profwyd fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn 'remain' neu 'leave' a dynnodd 'aelod' o'r dewisiadau ateb (fel y gwnaed yn Saesneg). Nid oedd unrhyw faterion Cymraeg ychwanegol penodol ynghlwm â'r cwestiwn hwn.

3.67 Nododd y rhan fwyaf o gyfranogwyr y gellid defnyddio naill ai 'aros' neu 'ddal i fod' yn y cwestiwn refferendwm. Ystyrir bod y ddau opsiwn yn gweithio'n dda ochr yn ochr â'r opsiynau Saesneg o 'remain' neu 'stay' gan eu bod ill dau yn gyfystyr â'r ddau air Saesneg.

Dewisiadau gwybodaeth

3.68 Roedd cyfranogwyr yn disgwyl cael gwybodaeth o gwmpas yr adeg y refferendwm a fyddai'n eu galluogi i gael gwell dealltwriaeth o'r goblygiadau o bleidleisio i aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu i adael yr Undeb Ewropeaidd. Ar ben hynny, cytunai'r mwyafrif y byddai angen mwy o wybodaeth gyd-destunol am ganlyniadau'r refferendwm i'w helpu i wneud penderfyniad gwybodus wrth bleidleisio. Nodir isod y meysydd allweddol a nodwyd gan y cyfranogwyr fel rhai sydd angen ateb iddynt.

Beth fydd canlyniad pleidlais y naill ffordd neu'r llall?

3.69 Nid oedd y cyfranogwyr yn glir ynghylch beth fyddai'r telerau aelodaeth i'r Deyrnas Unedig pe bai mwyafrif yn pleidleisio 'ie' neu pe byddai mwyafrif o blaid 'na'. Fel y dywedodd un person: 'If you're not a member of the European Union, what would you be then?' (grŵp dwys bychan, Norwich, benyw, 25-44 oed):

3.70 Roedd cyfranogwyr eisiau gwybod a fyddai pleidlais mwyafrif i aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd yn golygu: parhad o delerau presennol aelodaeth; aelodaeth yn parhau ond gyda gwahanol delerau aelodaeth; neu aelodaeth yn parhau a mabwysiadu'r Ewro.

3.71 Yn yr un modd, roedd cyfranogwyr eisiau gwybod a fyddai pleidlais mwyafrif i adael yr Undeb Ewropeaidd yn golygu: gwahanu'n gyfan gwbl oddi wrth yr Undeb Ewropeaidd; telerau aelodaeth yn cael eu hail-drafod; rhyw fath o aelodaeth rannol; neu berthynas gyda'r Undeb Ewropeaidd gyda chytundebau masnach tebyg i wledydd Ewropeaidd eraill nad ydynt yn rhan o'r Undeb Ewropeaidd.

3.72 Rhoddodd y cyfranogwyr arwydd eu bod eisiau ateb i'r cwestiynau canlynol:

- A fydd mwyafrif 'ie/aros' yn golygu:
 - Parhad o delerau presennol aelodaeth?
 - Aelodaeth yn parhau ond gyda gwahanol delerau aelodaeth?
- A fydd mwyafrif 'na/gadael' yn golygu:
 - Gwahanu'n gyfan gwbl oddi wrth yr Undeb Ewropeaidd?
 - Telerau aelodaeth yn cael eu hail-drafod?
 - "What's the consequences of saying no? What's the next option if you say no? Is it partial membership?" (Grŵp dwys bychan, Llundain, 45-59 oed, BC1)

- Perthynas gyda'r Undeb Ewropeaidd gyda chytundebau masnach tebyg i wledydd Ewropeaidd eraill nad ydynt yn rhan o'r Undeb Ewropeaidd.?

Buddiannau aros yn aelod neu adael yr Undeb Ewropeaidd

3.73 Ar draws yr ymchwil, teimlai cyfranogwyr y byddai gwybodaeth am fanteision ac anfanteision aelodaeth barhaus neu derfynu aelodaeth yn hanfodol i hysbysu sut y byddent yn bwrw eu pleidlais.

3.74 Gofynnwyd am y wybodaeth hon ar lefel y DU gyfan, yn ogystal â lefel leol. Er enghraifft, yng Nghymru, roedd cyfranogwyr eisiau gwybodaeth am yr effaith ar Gymru, busnesau Cymru ac amaethyddiaeth. Yng Ngogledd Iwerddon - yn enwedig Derry/Londonderry – roedd cyfranogwyr eisiau gwybodaeth am effaith neu gysylltiadau diwylliannol a masnachol rhwng Gogledd Iwerddon a Gweriniaeth Iwerddon.

3.75 Hefyd roedd cyfranogwyr yn awyddus i ddeall effaith y penderfyniad ar unigolion a beth fyddai'r canlyniad yn ei olygu i'r unigolyn neu'r teulu nodweddiadol.

Nodi materion allweddol

3.76 Ar draws yr ymchwil, roedd cyfranogwyr yn awyddus i wybod beth fyddai canlyniad y refferendwm yn ei olygu mewn ystod o faterion a oedd yn bwysig iddynt hwy neu eu hardal leol, yn ogystal â materion allweddol y clywsant amdanynt ar y cyfryngau. Roedd y rhain yn debyg i faterion a grybwyllwyd mewn ymchwil cynharach. Mae'r diddordeb hwn yng ngoblygiadau'r bleidlais hefyd yn debyg i'r hyn a welsom hyd wrth asesu'r cwestiwn ar gyfer refferendwm ar annibyniaeth i'r Alban.

3.77 Roedd y meysydd diddordeb hyn yn cynnwys: cyllid (megis y gost o fod yn aelod); masnach a'r economi (megis yr effaith ar gytundebau masnach); mewnfudo, teithio a rheoli ffiniau (gan gynnwys yr effaith ar niferoedd mewnfudwyr a'r gallu i weithio neu deithio oddi mewn i wledydd yr Undeb Ewropeaidd); deddfau (megis pa ddeddfau fydd yn cael eu heffeithio); effaith ar swyddi, cyfarwydddebau gwaith a thai; effaith ar wasanaethau cyhoeddus (er enghraifft, y GIG, yr heddlu ac addysg) a'r effaith ar yr Undeb Ewropeaidd (er enghraifft, ar yr aelodau sy'n weddill).

Cyflenwi gwybodaeth

3.78 Gofynnwyd i gyfranogwyr ystyried sut y byddent yn disgwyl cael y wybodaeth hon. Roedd rhai yn disgwyl y byddai'r rhan fwyaf o'r wybodaeth yn dod gan ymgyrchwyr mewn fformat tebyg i'r wybodaeth a ddarperir yn ystod etholiad cyffredinol. Roedd y cyfranogwyr hyn o'r farn, er y dylai peth gwybodaeth ffeithiol gael ei darparu, y byddai'r rhan fwyaf yn ôl pob tebyg yn

seiliedig ar farn. Roeddent hefyd yn cydnabod na fydd manylion llawn telerau aelodaeth yn cael eu penderfynu cyn y refferendwm ei hun.

3.79 Roedd eraill yn cael trafferth gyda'r syniad y byddai'r wybodaeth ffeithiol yn gyfyngedig, ac yn ei chael yn anodd rhagweld gwneud penderfyniad pleidleisio heb ddealltwriaeth glir o'r hyn y byddai mwyafrif yn pleidleisio'r naill ffordd neu'r llall yn ei olygu'n ymarferol. Yn ogystal â gwybodaeth gan ymgyrchwyr, roedd y cyfranogwyr hyn hefyd eisiau derbyn gwybodaeth gan sefydliad annibynnol.

3.80 Cytunwyd yn gyffredinol bod gwybodaeth ar draws sbectrwm eang yn werthfawr. Roedd hyn yn cynnwys - y Llywodraeth; ymgyrchwyr; sefydliad annibynnol; arbenigwyr annibynnol (er enghraifft, economegwyr ac academyddion); ac aelodau o'r cyhoedd heb ymlyniad cryf i blaid sy'n ymgyrchu.

3.81 Nodwyd yn aml fod dadleuon teledu a dadleuon lleol yn ddull priodol a diddorol ar gyfer darparu gwybodaeth, yn ogystal â darllediadau newyddion. Roedd eraill yn disgwyl y byddent yn dod ar draws gwybodaeth wrth chwilio ar-lein.

3.82 Roedd y farn yn fwy cymysg ynghylch pamffledi a thafleuni, gan fod rhai yn meddwl na fyddent yn eu darllen. Awgrymwyd fformat hawdd ei ddarllen gan gyfranogwr ag anabledd dysgu, a dywedodd eraill oedd â llythrennedd isel y byddai gwybodaeth ysgrifenedig yn ddefnyddiol gan eu bod yn ei chael yn anodd dilyn dadleuon. Awgrymodd rhai y dylai unrhyw bamffled neu daflen fod yn fyr ac yn gryno, yn manylu ar y ffeithiau allweddol a gyda chysylltiadau at ble i gael mwy o wybodaeth.

4 Barn yr ymatebwyr

4.1 Ysgrifenom at bobl, gan gynnwys y prif bleidiau gwleidyddol ar draws y Deyrnas Unedig a darpar ymgyrchwyr, i geisio eu barn ac i gynnig cyfarfodydd i glywed ganddynt. Mae hyn yn dilyn y dull safonol a ddefnyddiwyd gennym ar gyfer ein hasesiadau cwestiwn ers 2009. Ceir copi o'r llythyr a anfonwyd gennym yn Atodiad 4.

4.2 Yn ogystal, cawsom safbwyntiau a sylwadau gan unigolion a grwpiau a gysylltodd â ni, ar ôl gweld ar ein gwefan neu glywed mewn ffordd arall ein bod yn cynnal yr asesiad o'r cwestiwn. Rydym hefyd yn ymwybodol o bwyntiau a godwyd gan bobl eraill yn y cyfryngau.

4.3 Gofynnwyd yn fras i'r ymatebwyr ddarparu barn er mwyn ein helpu i sicrhau ein bod wedi nodi pob un o'r prif faterion gyda'r cwestiynau, ac unrhyw ddewisiadau eraill, ac i sefydlu p'un a oedd gan eiriad y cwestiwn unrhyw oblygiadau o ran cynnal yr ymgyrch.

4.4 Ceir rhestr o bawb a ymatebodd i'n ymgynghoriad ar ein gwefan. Yn gyfan gwbl, derbynem bron i 1,600 o ymatebion, y mwyafrif helaeth ohonynt gan aelodau o'r cyhoedd. Cawsom 29 o ymatebion gan gynrychiolwyr etholedig ac arbenigwyr hygyrchedd neu iaith, llawer ohonynt yr oeddem wedi ysgrifennu atynt fel rhan o'n hymgyngoriad.

4.5 Cawsom ymatebion swyddogol gan nifer o bleidiau gwleidyddol: y Blaid Unoliaethol Ddemocrataidd (DUP), Democratiaid Rhyddfrydol, Plaid Cymru, Plaid Genedlaethol yr Alban (SNP), UKIP a Phlaid Unoliaethol Ulster (UUP). Felly, o'r pleidiau a gynrychiolir yn San Steffan, ni chawsom ymateb plaid swyddogol gan y Blaid Geidwadol, y Blaid Werdd, y Blaid Lafur, Sinn Fein na Phlaid y Democratiaid Cymdeithasol a Llafur (SDLP).

4.6 Roedd rhai o'r ymatebion hyn ar ran llawer o bobl eraill. Er enghraifft, cawsom sylwadau gan amrywiol bleidiau gwleidyddol, yn ogystal â chan Conservatives for Britain (sy'n cynrychioli nifer o Aelodau Seneddol Ceidwadol). Clywsom gan gynghrair o sefydliadau ymgyrchu (y Fforwm Cydraddoldeb ac Amrywiaeth), yn ogystal â'r elusen Mencap.

4.7 Cawsom nifer fechan o ymatebion mewn perthynas â'r fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn, gan gynnwys gan Gomisiynydd y Gymraeg.

4.8 Cawsom lawer o gyflwyniadau gan aelodau'r cyhoedd y credwn oedd mewn ymateb i gyflwyniad swyddogol UKIP. Mewn rhai achosion, roedd y cyflwyniadau cyhoeddus yn dweud bod y person yn gefnogwr UKIP a/neu'n aelod, gydag eraill roeddynt wedi defnyddio testun a oedd yr un fath neu'n debyg i destun yr hyn a gyflwynwyd gan UKIP. Mewn llawer o achosion eraill, roedd y cyflwyniadau yn bennaf neu'n rhannol yn adlewyrchu teimlad yr ymateb swyddogol a gawsom gan UKIP. Hefyd derbyniasom nifer sylweddol o'r ymatebion hyn ddiwrnod neu ddau ar ôl derbyn cyflwyniad UKIP. Rydym wedi cymryd pob un o'r ymatebion hyn i ystyriaeth, ond mae'n bwysig bod yn

glir nad yw ymatebion gan y cyhoedd i'r ymgynghoriad o reidrwydd yn cynrychioli barn y cyhoedd yn gyffredinol.

4.9 Yn y bennod hon, oni nodir yn wahanol, rydym yn defnyddio'r term 'ymatebwyr' (neu dermau tebyg megis 'y bobl a ymatebodd', 'ymateb') yn gyffredinol i gyfeirio at y bobl neu'r sefydliadau hynny y gofynnwyd iddynt am eu barn, a phobl neu sefydliadau eraill a ddewisodd gysylltu â ni i roi eu barn ar y cwestiwn.

4.10 Rydym yn crynhoi'r themâu allweddol a godwyd gan yr ymatebwyr isod.

Cwestiwn arfaethedig y Llywodraeth

Cefnogaeth i gwestiwn y Llywodraeth

4.11 Gofynom i bleidiau gwleidyddol a darpar ymgyrchwyr ynghylch y cwestiwn a nodir yn y ddeddfwriaeth:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union?

Yes

No

4.12 Cysylltodd nifer fechan o Aelodau Seneddol â ni i nodi eu cefnogaeth i'r geiriad cyfredol. O blaid y cwestiwn arfaethedig roedd y canlynol: Caroline Flint AS (Llafur); Dominic Grieve AS (Ceidwadwyr) a Tommy Sheppard AS (SNP). Clywsom hefyd gefnogaeth i gwestiwn y Llywodraeth gan y Democratiaid Rhyddfrydol (drwy'r Arglwydd Tyler); Plaid Cymru (trwy Rhuanedd Richards), yr SNP (drwy Peter Murrell) a Phlaid Unoliaethol Ulster (drwy Mike Nesbitt).

4.13 Roedd Dominic Grieve AS yn gweld y cwestiwn a luniwyd gan y Llywodraeth yn 'appropriate one'. Yn yr un modd, dywedodd Tommy Sheppard AS wrthym, 'I have no issue with the question, and am certain of its intelligibility.'

4.14 Dywedodd yr Arglwydd Tyler wrthym, gan ymateb ar ran y Democratiaid Rhyddfrydol:

We strongly believe the first of the two options proposed is the strongest and simplest – the question must have a simple 'yes' or 'no' response. The alternative proposed, with long responses, really would be unnecessarily complex.

4.15 Ysgrifenom at nifer o sefydliadau sy'n gweithio gyda neu'n cynrychioli grwpiau penodol o bobl. Dywedodd un o'r rhain, y Fforwm Amrywiaeth a Chydraddoldeb, sef rhwydwaith o sefydliadau cenedlaethol sydd wedi ymrwmo i gyfle cyfartal, cyfiawnder cymdeithasol a chysylltiadau cymunedol da, eu bod yn ystyried geiriad cwestiwn y refferendwm a gynhwyswyd yn y Bil

yn glir ac yn hawdd ei ddeall. Roeddynt yn cefnogi ei ddefnyddio yn y refferendwm UE sydd ar y gweill.

4.16 Fodd bynnag, nid oedd y farn hon yn gynrychioliadol o'r mwyafrif helaeth o'r ymatebion a gawsom. Roedd gan y rhan fwyaf o'r rhai a gysylltodd â ni bryderon ynghylch y cwestiwn yn y Bil. Dywedodd bron i 1,400 o ymatebwyr wrthym y dylai cwestiwn y Llywodraeth gael ei newid, o'i gymharu â llai na 100 oedd eisiau cadw'r cwestiwn heb newidiadau. Roedd y rhan fwyaf o'r rhain yn aelodau o'r cyhoedd a oedd wedi clywed cwestiwn arfaethedig y Llywodraeth ac yn awyddus i fynegi eu pryderon wrthym, er fod eraill wedi awgrymu newid gan gynnwys y Blaid Unoliaethol Ddemocrataidd (DUP), UKIP a Conservatives for Britain.

Niwtraliaeth

4.17 Y rheswm allweddol dros i ymatebwyr ddewis argymell newidiadau yn y cwestiwn yn y Bil oedd eu pryder ynghylch ei niwtraliaeth. Yn wir, dywedodd mwy na 1,000 o ymatebwyr wrthym eu bod yn credu nad oedd y cwestiwn presennol yn niwtral, gyda thua 50 o ymatebwyr yn cefnogi ei ddefnydd yn y refferendwm (sylwer ar y pwyntiau ar gynrychioldeb cyffredinol a godwyd ym mharagraff 4.8 uchod).

4.18 Roedd llawer o'r ymatebwyr yn pryderu ynghylch niwtraliaeth y cwestiwn oherwydd y gair 'remain' yn hytrach na 'be', ac ystyrir hyn isod. Roedd ymatebwyr eraill yn pryderu fod opsiynau ateb 'yes/no' â thuedd gynhenid – ac ystyrir hyn hefyd yn fwy manwl isod.

4.19 Ffactor allweddol arall sy'n esbonio pryderon am hyn oedd y defnydd o 'na' i gynrychioli newid. Roedd yr Athro Thom Brooks o Brifysgol Durham yn bryderus am y diffyg cysondeb o gymharu â chwestiynau refferendwm blaenorol:

There is a convention that the answer “no” should be reserved for a verdict of no change – and “yes” for a verdict of change. The problem with the current question is that a “yes” vote is a verdict for no change. This is inconsistent with referendums on AV nationally and on independence in Scotland.

4.20 Mynegodd y Blaid Unoliaethol Ddemocrataidd bryderon cryfach fyth am y rhagfarn bosibl:

It risks being seen as a clear attempt to give the pro-EU campaign the stronger positive basis for the referendum campaign...In a single question scenario, we note that it has been the much more common practice in referendums held within the United Kingdom for the non-status quo position to be the 'Yes' answer.

4.21 Clywsom hefyd y teimlad hwn gan aelodau o'r cyhoedd, gydag un ohonynt yn dweud wrthym:

The existing question gives a Yes vote to the status quo and does not reflect on any negotiated changes. Given that referenda tend to support the status quo anyway, this represents conscious bias in favour of the EU.

4.22 Dywedodd aelod arall o'r cyhoedd wrthym nad oedd, '... at all happy with the way the question has been put.' Dadleuodd: 'The balance of the question at present leans towards asking for a yes vote.'

4.23 Roedd hyn yn bryder a glywsom gan nifer o aelodau o'r cyhoedd a ysgrifennodd atom. Roedd yn amlwg bod canfyddiad cryf nad oedd y cwestiwn a gynigiwyd yn y Bil yn niwtral ac na fyddai'n arwain at ganlyniad teg. Arweiniodd hyn hefyd at i rai ymatebwyr rybuddio y byddai'n bwrw amheuaeth ar ddilysrwydd y canlyniad:

If the question's neutrality cannot be agreed by *all sides* prior to the vote, then its outcome and legitimacy will forever be question. This will further increase the feelings of disconnection and disillusionment to politics that many voters feel.

4.24 Adlewyrchwyd y pryder ynghylch niwtraliaeth y cwestiwn a chanlyniadau hyn yn yr ymateb a gawsom gan y Plain Language Commission.

It may be argued that putting 'Yes' first invites people to think this is the answer the questioner wants to hear and thus introduces a bias towards 'yes'. The Government is likely to recommend a 'yes' vote, so any assumed bias towards 'yes' may skew the results in the Government's favoured direction....There is also the question of possible bias in that 'yes' will probably be the positive or status quo response, which will allow the 'yes' campaign to paint itself as the positive or conservative option...

Newid 'remain' a defnyddio 'be' yn ei le

4.25 Mynegodd cyfran sylweddol o'r ymatebion fod well ganddynt newid y gair 'remain' yng nghwestiwn y Llywodraeth a rhoi 'be' yn ei le:

'Should the United Kingdom be in the European Union?'

4.26 Nododd bron i 1,000 o ymatebion yn benodol eu hoffter o naill ai 'remain' neu eu hoffter o 'be'. Roedd well gan y mwyafrif clir o'r rhain - mwy na 850 o ymatebion - yr olaf. Roedd un o'r ymatebion hyn gan yr Athro Matthew Turner o Brifysgol Warwick, a ddywedodd wrthym:

By explicitly including language that only refers to the possibility of remaining (and not withdrawing) from the EU the question obviously breaks a conceptual symmetry and is almost certain to have a clear behavioural bias. I am sure that you are aware of this fact, which will be confirmed by any practicing behavioural psychologist.

4.27 Roedd yn well gan yr Athro Turner gynnwys 'be' yn hytrach na 'remain' yn y cwestiwn. Dyna oedd barn rhai o'r gwleidyddion etholedig y clywsom ganddynt, yn cynnwys Kate Hoey, AS Llafur, a ysgrifennodd '...(the) question should be 'be' in the European Union rather than 'remain' in the European Union. Much more even-handed.'

4.28 Roedd Henry Smith, , AS Ceidwadol Crawley, yn cytuno: 'In my opinion the UK EU membership referendum wording should read: "Should the United Kingdom be a member of the European Union?"'

4.29 Clywsom hefyd farn gan y Conservatives for Britain. Mae'r grŵp Conservatives for Britain yn cael ei gyd-gadeirio gan Steve Baker AS a David Campbell-Bannerman ASE, ac mae ganddo gefnogaeth nifer o ASau Ceidwadol. Roeddent yn pryderu bod y defnydd o'r gair 'remain' yn dioddef o ragfarn cydsyniad:

The tendency to affirm is more instinctive than the tendency to reject and we observe that bias in related ICM polling. In our view, if the question is to require a yes/no answer, then it should be the question provided in the Bill introduced by James Wharton MP: "Do you think the United Kingdom should be a member of the European Union?" This question has been considered and approved twice by the House of Commons.

4.30 Fodd bynnag, fel gyda llawer o'r rhai a fynegodd y byddai'n well ganddynt 'be' yn hytrach na 'remain', mynegodd y Conservatives for Britain hefyd eu cefnogaeth i gwestiwn nad oes ganddo opsiynau ateb 'yes'/'no'. Ystyrir hyn yn fwy manwl yn yr adran isod.

4.31 Clywsom hefyd gan UKIP; yn eu barn hwy, roedd 'be' yn air mwy niwtral na 'remain'. Dywedodd eu cadeirydd Steve Crowther wrthym:

Asking "Should the United Kingdom remain a member of the European Union?" gives a bias towards the status quo by using the question to emphasise the current position, the neutral formulation is "**Should the United Kingdom be a member of the European Union?**" UKIP considers that this is the correct and fair referendum question to ask if a 'Yes' or 'No' answer is required.

4.32 Yn amlwg mae hwn yn bwnc y mae llawer o aelodau UKIP yn teimlo'n gryf yn ei gylch, a chawsom gannoedd o ymatebion gan rai'n mynegi pryderon tebyg am y defnydd o'r gair 'be'. Fodd bynnag, mynegodd cyfran sylweddol o'r rhain hefyd gefnogaeth i gwestiwn sydd ag opsiynau ateb wedi'u seilio ar 'leave' a 'remain' yn hytrach na 'yes' neu 'no'. Ystyrir hyn ymhellach isod.

Cwestiwn heb ddewisiadau ateb 'yes/no'

4.33 Clywsom llawer o safbwyntiau am y cwestiwn 'remain' neu 'leave' yr ydym wedi ei argymhell yn y gorffennol:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?"

Remain a member of the European Union

Leave the European Union

4.34 Roedd bron i 450 o ymatebion a dderbyniwyd yn nodi bod yn well ganddynt yr opsiwn 'remain/leave', gyda llai na 300 o ymatebwyr yn mynegi dewis penodol ar gyfer 'yes/no'. Nid yw gweddill yr ymatebion ymdrin â'r mater hwn yn benodol. Fel y nodwyd yn yr adran uchod, er bod llawer o'r ymatebion hyn gan aelodau o'r cyhoedd, roedd hefyd gefnogaeth i'r math hwn o gwestiwn gan y Conservatives for Britain ac UKIP.

4.35 Roedd yn well gan rai'r cwestiwn hwn yn aml oherwydd ei fod yn cael ei weld yn fwy cytbwys. Yng ngeiriau un ymatebydd, 'equal prominence should be given to leaving the EU.'

4.36 Yn wir, roedd llawer o'r ymatebwyr yn teimlo'n gryf am y mater hwn:

The proposed question is manifestly unfair and biased in favours of a Yes vote because it leads the voter to choose the status quo. Also the Yes case in any referendum has an inbuilt advantage because respondents like to be positive and say Yes rather than No. Why isn't the proposed question "Should the UK leave the EU?" To avoid this inbuilt bias, the question should ask "Remain or Leave".

4.37 Dywedodd un arall wrthym y byddai'n cael gwared ag unrhyw ddryswch ynghylch ewyllys yr etholwyr, yn ogystal â bod yn gwestiwn mwy niwtral:

"Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?" is a far clearer alternative...having to answer "Leave the EU" or "Remain a member" it removes all possibility of confusion as to the will of the elector, and all bias that would be associated with a yes/no answer would thus be removed.

4.38 Yn wir, nid oedd llawer o aelodau'r cyhoedd wedi cael eu hargyhoeddi o'r angen am 'yes/no' ar y papur pleidleisio, nac ar gyfer ymgyrchoedd:

In my opinion the options should be made crystal clear, and the question should be "Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?", and the options

should be "Remain a member of the EU" or "Leave the EU". Why would it have to be a YES or NO answer?

4.39 Fodd bynnag, roedd eraill yr oedd yn well ganddynt gadw cwestiwn 'yes/no'. Dyma oedd barn Caroline Flint, AS Llafur:

I have a strong preference for a question that can be answered by ticking YES or NO. This is far simpler for the electorate and for the rival campaigns in the Referendum than to have "remain" or "leave" as alternative propositions.

4.40 Roedd hefyd y farn ymhlith nifer o ymatebwyr, 'A yes/no question is preferable, as it leaves much less room for ambiguity.'

Eglurder

4.41 Er bod y rhan fwyaf o'r dewisiadau ar gyfer y cwestiwn 'remain/leave' yn seiliedig ar y canfyddiad ei fod yn fwy niwtral, clywsom hefyd gan Mencap mai'r cwestiwn hwn oedd orau ymhlith y bobl hynny sydd ag anawsterau dysgu y buont yn ymgynghori â hwy.

4.42 Dywedodd Mencap wrthym eu bod wedi ymgynghori â nifer fechan o'u staff sydd ag anabledd dysgu i gael gwybod eu barn a'u meddyliau ar y cwestiwn yn y Bil a'r cwestiwn 'remain/leave'.

4.43 Roedd well gan y mwyafrif a holwyd yr atebion 'Remain a member of the European Union' a 'Leave the European Union' yn hytrach na dewis syml 'yes/no'. Awgrymodd Mencap fod yr opsiynau ateb hyn, mewn gwrthyferbyniad â 'yes/no', yn ymddangos fel petaent yn gwneud y cwestiwn yn 'gwbl hygyrch'.

4.44 Clywsom hefyd y pryder hwn gan nifer fechan o ymatebwyr eraill, gydag un person yn dweud wrthym, 'A simple Yes/No answer can cause confusion, particularly with the old, partially literate and people that struggle with English as a first language.'

Cwestiynau neu newidiadau eraill

4.45 Er na wnaeth y mwyafrif o'r rhai a gysylltodd â ni argymell unrhyw ddewisiadau eraill penodol i'r amrywiadau cwestiwn a amlinellir uchod, cafwyd nifer sylweddol (mwy na 250) o awgrymiadau pellach.

4.46 Roedd rhai o'r ymatebwyr hyn yn gymharol fodlon ag un o'r fersiynau a ystyriwyd eisoes, ond roedd ganddynt syniadau ychwanegol ynghylch sut y gallai'r cwestiwn gael ei wella, tra bod eraill yn credu na fyddai unrhyw un o'r cwestiynau uchod yn addas.

4.47 Ar ben hynny, tra bod rhai ymatebwyr yn awgrymu newid gair neu ddau, credai eraill ei bod yn bwysig cael strwythur neu ddull gwahanol i eiriad y cwestiwn.

4.48 Ceir enghreifftiau o'r gwahanol ddewisiadau isod.

A ddylai'r DU adael yr Undeb Ewropeaidd?

4.49 I rhai aelodau o'r cyhoedd a oedd yn teimlo na ddylai'r ymateb 'yes' gael ei ddefnyddio i ddangos cefnogaeth i'r opsiwn sefyllfa bresennol, y dewis arall a ffafriwyd oedd gofyn a ddylai'r DU adael yr UE. Gwelir hyn yn yr ymateb canlynol gan aelod o'r cyhoedd:

In my view I think it should be like the Scottish referendum. The ones who want to leave should be on the yes campaign, the ones who want to stay the no campaign. In conclusion I think the question should be along these lines – ‘Should the UK leave the European Union?’

4.50 Yn yr un modd, roedd aelod arall o'r cyhoedd o'r farn:

... the question should be able to illicit [sic] an instant answer to the question, without the need for any undue analysis of the wording. To that end a yes or no answer is the best option. There is an argument for saying that as we are already in the union the question should be **'Should the United Kingdom leave the European Union'**. That after all is the driving force behind the original argument.

4.51 Felly roedd well gan y rhai a oedd eisiau cwestiwn 'yes/no' y cwestiwn hwn, ond roedd ganddynt bryderon y byddai'r opsiwn 'yes' yn adlewyrchu'r sefyllfa bresennol. Roedd canfyddiad ymysg yr ymatebwyr hyn y dylai'r sefyllfa bresennol gael ei chynrychioli gan yr ymgyrch 'no'.

4.52 Dywedodd y Blaid Unoliaethol Ddemocrataidd “in a single question scenario the question should be “Do you agree that the United Kingdom should leave the European Union?” Fodd bynnag, nid hwn oedd eu hoff eiriad (gweler paragraff 4.68 isod).

Tynnu 'member'/'aelod' allan

4.53 I wneud cwestiwn y Llywodraeth yn symlach a byrrach fyth, awgrymodd yr Arglwydd Tyler, wrth ymateb ar ran y Democratiaid Rhyddfrydol, y byddai dileu'r gair 'member' o'r cwestiwn yn y Bil yn welliant bach: 'The campaigns are likely to be characterised as 'in' and 'out', so this shorter wording would make the question even more intelligible to the voter.'

4.54 Nid oedd dileu'r gair 'member' ond cadw'r cwestiwn yr un fath fel arall yn thema gyffredin yn yr ymatebion a gawsom, ond gwnaeth llawer o bobl gynigion ar fersiwn o'r cwestiwn nad oedd yn cynnwys y gair 'member'. Roedd y rhain yn cynnwys: 'Should Britain be in or out of the European Union?', 'Should the UK remain in the EU?' a 'Should the United Kingdom remain in the EU or leave the EU?'

'Stay' yn hytrach na 'remain'

4.55 Awgrymodd llawer o bobl gwestiynau eraill a oedd yn cynnwys y gair 'remain' neu dywedwyd eu bod yn fodlon ar y cwestiynau a gynigwyd eisoes a oedd yn cynnwys 'remain'. Fodd bynnag, defnyddiodd eraill y gair 'stay' yn eu hymatebion.

4.56 Er ei bod yn glir weithiau eu bod yn cynnig hwn fel dull amgen i ddefnyddio 'remain' yn y cwestiwn, i rai ymatebion roedd y gair 'stay' yn rhan o newid mwy sylweddol. Nid oedd bob amser yn glir yn yr achosion hyn i ba raddau yr oedd well ganddynt 'stay' yn hytrach na 'remain'.

4.57 I rai ymatebwyr, roedd 'stay' yn air a ddefnyddir mwy mewn iaith bob dydd ac am y rheswm hwn, yn ôl un ymatebydd, roedd well ganddo 'stay' na 'remain'.

4.58 Soniodd rhai ymatebwyr am hyn mewn perthynas â'r cwestiwn gydag opsiynau ateb 'remain' neu 'leave'. Er enghraifft, dywedodd Kate Hoey AS, '(I would) much prefer a question to have the opportunity to say either leave or stay rather than yes or no, which can become quite confusing.'

4.59 Yn yr un modd, clywsom gan gynghorydd lleol Tamworth, y Cynghorydd Chris Cooke: 'The options should not be "Yes" or "No". They should be "STAY IN" or "LEAVE". I am sure a perfectly sensible question can be drafted around that.'

4.60 Cawsom hefyd adborth gan Mencap, a oedd wedi cynnal sesiwn adborth fechan gyda rhai o'u staff i'w holi am y cwestiwn. Roedd y bobl a holwyd yn teimlo nad oedd y gair 'remain' yn hygyrch a byddai well ganddynt y gair 'stay'. Roedd 'stay' yn cael ei ystyried yn air haws ei ddeall a'i ddefnyddio mewn iaith a sgwrs bob dydd.

'In'/'out'

4.61 Clywsom gan nifer o ymatebwyr am eu hoffter o'r geiriau 'in' ac 'out'. Roedd hyn yn cael ei weld fel dewis amgen clir, hawdd ei ddeall a fyddai'n adlewyrchu sut mae'r mater yn cael ei drafod y tu allan i'r bwth pleidleisio. Fel yr esboniodd un aelod o'r cyhoedd:

I believe an 'in or 'out' answer question such as "Do you wish for the United Kingdom to be 'in or 'out' of the European Union" more straight forward. This format is completely unbiased and has total clarity. When the referendum is debated in the media, the option is always put as 'in' or 'out' not as 'yes' or 'no' and I see no reason why it should be different at the ballot box.

4.62 Nododd ymatebydd arall fod y cyhoedd wedi cael addewid: '(we were) promised an in/out referendum, instead we've got a yes/no referendum'. Awgrymodd gwestiwn tebyg i:

What position should the Government adopt regarding membership of the EU?

IN

OUT

4.63 Felly roedd ymateb 'in' neu 'out' yn cael ei weld gan rai fel ymateb uniongyrchol a oedd yn adlewyrchu hanfod y refferendwm.

Dau ddatganiad gwrthgyferbyniol

4.64 Cawsom nifer o awgrymiadau am gwestiwn yn seiliedig ar ddau ddatganiad ar wahân. Dywedodd un person wrthym i wneud y cwestiwn yn deg, dylai fod fel hyn:

- ONE BOX ONLY TO BE MARKED -

Should Britain be an independent sovereign country?

OR

Should Britain be a Member of the European Union?

4.65 Cytunodd ymatebydd arall â'r dull hwn, gan egluro y dylid cael, 'NO question to the electorate – just alternative statements set out on the ballot paper'. Ychwanegodd:

The ballot paper should I suggest have two statements, set out in two boxes equally placed on the ballot paper. Those statements should read: "I want the UK to accept (or remain) in membership of the European Union", AND "I want the UK to form a free trading self governing relationship with the European Union".

4.66 Roedd yn ystyried y cwestiwn hwn yn ddewis refferendwm llawer tecach a mwy cytbwys, yn rhoi dewis arall cadarnhaol a chlr i'r etholwyr rhagor nag aros yn yr UE.

4.67 Disgrifiodd aelod arall o'r cyhoedd sut yr oedd yn cefnogi cwestiwn o 'ddau ddewis clir':

TICK One BOX

I want the United Kingdom to remain in the EU.

I want the United Kingdom to leave the EU.

4.68 Dywedodd y Blaid Unoliaethol Ddemocrataidd wrthym mai eu dewis yw papur pleidleisio sy'n defnyddio 'model dau opsiwn':

Do you agree the United Kingdom should remain a member of the European Union?

or

Do you agree the United Kingdom should leave the European Union?

4.69 Cawsom amrywiaeth o gynigion amgen yn seiliedig ar opsiynau 'naill ai/neu' o'r fath. Fel mae'r enghreifftiau hyn yn ddangos, roedd y farn yn amrywio rywfaint ar yr hyn y dylai'r opsiynau hyn fod. Yn gyffredinol, fodd bynnag, credai'r rhai a gyflwynodd yr awgrymiadau hyn bod angen i'r cwestiwn gyflwyno amrywiaeth o opsiynau er mwyn darparu, 'dewis gwirioneddol diduedd'.

Y talfyriad 'EU'

4.70 Clywsom hefyd gan rai ymatebwyr y dylai'r cwestiwn gynnwys y talfyriad 'EU' yn ogystal â'r 'European Union'. Fel yr esboniodd un person, 'I believe the initials EU should be included in the question, perhaps as (EU), as this is how the entity is most presented to the public.'

4.71 Aralleiriodd ymatebydd arall y cwestiwn i - 'Do you wish to remain in the European Union (EU)', gydag opsiynau ateb 'yes/no'. Meddai wrthym, 'I have put EU after the full title as these days most organisations are referenced to in these terms.'

4.72 Roedd nifer o gynigion eraill yn cynnwys y talfyriad 'EU' ond ni thynnwyd sylw yn benodol at hyn. Felly nid oedd bob amser yn glir p'un a oeddynt yn awgrymu'r newid hwn ynteu'n ei ddefnyddio fel llaw-fer.

Gwybodaeth ychwanegol ar y papur pleidleisio

4.73 Dim ond llond llaw o'r ymatebion a dderbyniwyd a grybwyllodd ychwanegu gwybodaeth ychwanegol at y papur pleidleisio i esbonio'r refferendwm. Roedd y consensws am gwestiwn syml yn cael ei ddangos gan ymateb Conservatives for Britain: 'We welcome the absence of unnecessary preamble from the ballot paper, in contrast to the 1975 referendum.'

4.74 Un o'r ychydig eithriadau i hyn oedd yr Athro Patrick Dunleavy, a oedd yn ymateb ar ran Democratic Audit. Eu barn hwy yw y dylai'r Comisiwn Etholiadol ystyried pa mor bell y dylai cwestiwn y refferendwm ei gwneud yn glir beth fyddai canlyniadau'r penderfyniad y gofynnir i bleidleiswyr ei wneud:

At present all UK citizens are also European citizens with many attendant rights, which are of considerable economic and social value... In our view any remotely fair eventual EU referendum question must make plain to all those voting, at the point in the ballot box where the decision has to be made, that a UK decision to leave the EU will strip away those rights.

4.75 At ei gilydd felly, roedd consensws cyffredinol y dylai cwestiwn y refferendwm fod yn 'syml a chytbwys'. Ni ofynnodd yr ymatebwyr am ychwanegu rhagor o wybodaeth am y refferendwm neu farn ar yr hyn fyddai canlyniad pleidlais i aros neu i adael.

Cwestiwn Cymraeg

4.76 Gofynnodd yr ymgynghoriad i'r ymatebwyr roi sylwadau ar y fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn a gynhwysir yn y Bil:

A ddylai'r Deyrnas Unedig ddal i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd?

4.77 Roedd yr ymgynghoriad hefyd yn cynnwys fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn gadael neu aros yr oedd y Comisiwn wedi ei argymhell yn flaenorol:

A ddylai'r Deyrnas Unedig bara i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?

4.78 Cysylltodd nifer fechan o ymatebwyr â ni gyda'u barn ar y cwestiwn iaith Gymraeg, gydag un neu ddau o faterion yn cael eu codi i'w hystyried.

4.79 Clywsom gan Gyngor Bro Morgannwg y dylid defnyddio 'aros' ar gyfer 'remain', i ddefnyddio'r gair 'yn-teu' ' ac i newid y gair 'adael' i 'ymadael':

Yn Saesneg "Should the United Kingdom remain a member of the European Union?" ac yn Gymraeg: "A ddylai'r Deyrnas Unedig aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd?"

Yr ymatebion yn Saesneg fyddai "Yes" a "No", ac yn Gymraeg "Dylai" a "Na ddylai"

Yn Saesneg "Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?" ac yn Gymraeg "A ddylai'r Deyrnas Unedig aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd ynteu ymadael â'r Undeb Ewropeaidd?"

Yr ymatebion yn Saesneg fyddai "Remain a member of the European Union" a "Leave the European Union" ac yn Gymraeg "Aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd" ac "Ymadael â'r Undeb Ewropeaidd"

4.80 Roedd Comisiynydd y Gymraeg hefyd yn pryderu am addasrwydd 'neu' , gan grybwyll 'yn-teu' fel dewis arall posibl.

4.81 Dywedodd Comisiynydd y Gymraeg hefyd er bod 'dal i fod' a 'para i fod' yn ramadegol gywir, dylid nodi y byddai rhai pobl yn ystyried eu bod yn fwy addas ar gyfer defnydd llafar neu anffurfiol.

5 Ein hasesiad

5.1 Rydym wedi ystyried y cwestiwn arfaethedig gan Lywodraeth y DU yn erbyn ein canllawiau ar gyfer asesu cwestiynau refferendwm a gyhoeddwyd gennym ym mis Tachwedd 2009.

5.2 Mae ein canllawiau yn dweud y dylai'r cwestiwn refferendwm gyflwyno'r opsiynau yn glir, yn syml ac yn niwtral. Felly dylai'r cwestiwn fod:

- Yn hawdd i'w ddeall
- I'r pwynt
- Yn ddiamwys
- Osgoi annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol nag un arall
- Osgoi camarwain pleidleiswyr

5.3 Wrth lunio ein hasesiad, rydym wedi ystyried y cyd-destun ar gyfer y cwestiwn refferendwm a'r holl dystiolaeth a gawsom.

Ein casgliadau

5.4 Gweler isod ein hasesiad o'r cwestiwn refferendwm yn y Bil (Should the United Kingdom remain a member of the European Union?):

A yw'r cwestiwn yn hawdd i'w ddeall?

5.5 Clywsom yn bennaf bod y cwestiwn 'Should the United Kingdom remain a member of the European Union' yn hawdd i'w ddeall. Nid oedd gan y rhan fwyaf o'n ymatebion i'r ymgynghoriad bryderon ynghylch dealltwriaeth ac roedd hyn hefyd yn wir am y rhai a gymerodd ran yn yr ymchwil.

5.6 Fodd bynnag, canfu ein hymchwil bod rhai cyfranogwyr gyda Saesneg yn ail iaith, llythrennedd is ac anawsterau dysgu yn gweld y cwestiynau nad oeddynt yn rhai 'yes/no' yn haws i'w deall. Clywsom hyn hefyd yn ein hymgyngoriad gan Mencap yn achos y rhai sydd ag anableddau dysgu, a ddywedodd wrthym fod y dewisiadau atebion nad oeddynt yn defnyddio 'yes/no' yn fwy hygyrch.

5.7 O ganlyniad, er ein bod yn ystyried y cwestiwn yn gyffredinol yn hawdd i'w ddeall, rydym yn pryderu efallai y byddai rhai pobl yn cael trafferth ei ateb fel y maent yn bwriadu.

A yw'r cwestiwn i'r pwynt?

5.8 Ystyriwyd fod y cwestiwn i'r pwynt. Nododd y cyfranogwyr ymchwil ei bod yn fyr ac yn gryno ac ni wnaethom dderbyn unrhyw dystiolaeth arall i'r gwrthwyneb. Nid oes gennym unrhyw bryderon am hyn.

A yw'r cwestiwn yn ddiamwys?

5.9 Ni chanfuwyd fod y geiriau a ddefnyddir yn y cwestiwn yn amwys ac felly teimlwn fod y cwestiwn yn ddigon diamwys.

5.10 Fodd bynnag, mae'n amlwg bod canlyniadau'r cwestiwn yn parhau i fod yn aneglur. Roedd hyn yn golygu bod unrhyw amwysedd sy'n ymwneud â'r cwestiwn yn gyffredinol yn rhan o amwysedd ehangach yn ymwneud â chanlyniadau'r refferendwm, yn hytrach nag unrhyw beth y gellir ymdrin ag ef yn y cwestiwn ei hun.

5.11 Clywsom hefyd gan rai a ymatebodd i'n hymgyngoriad/hymchwil fod y bwriad cwestiwn 'yes/no' yn llai clir am ganlyniadau'r refferendwm na chwestiwn yn seiliedig ar opsiynau ateb 'either/or'.

A yw'r cwestiwn yn osgoi annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol nag ymateb arall?

5.12 Nid oedd unrhyw gyfranogwyr yn ein gwaith ymchwil yn teimlo fod geiriad y cwestiwn hwn yn effeithio ar eu bwriad pleidleisio personol. Fodd bynnag, teimlai rhai nad oedd y cwestiwn yn niwtral. Fel y nodwyd eisoes, gall yr ymchwil hwn nodi barn ddywededig y cyfranogwyr ynghylch niwtraliaeth geiriad y cwestiwn ond ni all ddal unrhyw effaith anymwybodol y geiriad a'r strwythur. Mae'n bosibl felly y gallai cwestiynau ddylanwadu ar gyfranogwyr i ateb mewn ffordd benodol heb iddynt fod yn ymwybodol ohono. Hefyd roedd llawer o'r ymatebwyr i'n hymgyngoriad yn credu fod rhagfarn ynghlwm â'r cwestiwn yn y Bil.

5.13 Roedd dau brif reswm pam fod ymatebwyr i'r ymgyngoriad a'r cyfranogwyr ymchwil yn gweld rhagfarn yn y cwestiwn – dim ond yr opsiwn 'remain' a geir ynddo, ac mae ymateb 'yes' ar gyfer y sefyllfa bresennol.

5.14 O ganlyniad, er nad yw'r cwestiwn yn arwain yr ateb yn sylweddol, mae gennym bryderon ynghylch y canfyddiad y bydd y cwestiwn hwn yn annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol nag un arall. Yn bwysig iawn, roedd rhai o'r ymatebwyr i'n hymgyngoriad, yn enwedig y rhai sy'n debygol o ymgyrchu neu bleidleisio i adael yr Undeb Ewropeaidd, yn credu y gallai'r canfyddiad hwn danseilio dilysrwydd canlyniad y refferendwm yn achos pleidlais 'yes'. Er na allwn wybod a yw hyn yn bryder a fyddai'n cael ei rannu gan y cyhoedd, rydym yn pryderu'n gyffredinol am y risg o ddefnyddio cwestiwn yn y refferendwm hwn nad yw'n cael ei dderbyn fel un dilys gan un ochr y ddadl.

A yw'r cwestiwn yn osgoi camarwain pleidleiswyr?

5.15 Mae'r cwestiwn yn glir bod y Deyrnas Unedig ar hyn o bryd yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd ac nid oes gennym bryderon y byddai'n camarwain pleidleiswyr.

Ein hargymhelliad

5.16 Mae gennym bryderon, yn seiliedig ar ein hasesiad, am y cwestiwn 'yes/no' arfaethedig. Mae hyn oherwydd yr hyn a glywsom drwy ymgynghori ac ymchwilio ynghylch y canfyddiad bod y cwestiwn yn annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol na'r llall. Mae'r safbwyntiau hyn yn codi pryderon ynghylch cyfreithlondeb posibl canlyniad y refferendwm, yn llygaid y rhai sy'n ymgyrchu i adael a rhai aelodau o'r cyhoedd - yn enwedig petai'r bleidlais o blaid aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd.

5.17 Mae ein hasesiad yn awgrymu ei bod yn bosibl gofyn cwestiwn na fyddai'n achosi pryderon tebyg ynghylch niwtraliaeth, tra'i fod hefyd yn hawdd i'w ddeall.

5.18 Rydym wedi argymhell yn flaenorol gwestiwn 'yes/no' a chwestiwn nad yw'n 'yes/no' i'w ddefnyddio mewn refferendwm ar aelodaeth yr Undeb Ewropeaidd. Fodd bynnag, yn yr asesiad hwn yr ydym wedi clywed barn gliriach, yn enwedig gan ymgyrchwyr posibl i adael yr Undeb Ewropeaidd, am eu pryderon ynghylch y cwestiwn 'yes/no' arfaethedig.

5.19 Yn ogystal, nid ydym fel rhan o'r asesiad hwn wedi clywed pryderon sylweddol gan ymgyrchwyr am ymgyrchu ar gwestiwn nad yw'n 'yes/no'.

5.20 Canfuom hefyd, drwy'r ymchwil ac ymgynghori, bryderon y gall rhai pobl, megis y rhai sydd â lefelau is o lythrennedd, ei chael yn haws i ateb cwestiwn nad yw'n 'yes/no'.

5.21 Mae ein cwestiwn arfaethedig yn cadw'r gair 'member' oherwydd canfu'r ymchwil fod yna farn gymysg am fanteision ac anfanteision o ofyn am aelodaeth neu aros/para i aros 'in' yr Undeb Ewropeaidd. Yn gyffredinol rydym yn credu ei bod yn well i'r cwestiwn fod yn benodol am yr hyn y gofynnir i bleidleiswyr roi eu barn arno.

5.22 Rydym yn argymhell bod y cwestiwn canlynol yn cael ei ddefnyddio yn y refferendwm ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd:

Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?

Remain a member of the European Union

Leave the European Union

5.23 Rydym wedi asesu y cwestiwn hwn a argymhellwn yn erbyn ein canllawiau refferendwm.

A yw'r cwestiwn yn hawdd i'w ddeall?

5.24 Mae'r cwestiwn yn hawdd i'w ddeall. Nododd y cyfranogwyr ymchwil fod y cwestiwn yn glir, syml ac yn hawdd i'w ddeall. Er bod rhai yn teimlo bod y

cwestiwn hwn yn hirach o'i gymharu â'r cwestiwn 'yes/no', nid oedd unrhyw un yn teimlo y byddai hyn yn effeithio ar eu dealltwriaeth ohono. Nododd nifer bod yr opsiynnau ateb 'yes/no' yn amwys o'u cymharu a'r opsiynnau ateb llawnach a ddefnyddiwyd yn y cwestiwn hwn. Roedd nifer fechan o randdeiliaid a ymatebodd i'r ymgynghoriad yn gwneud achos dros y cwestiwn 'yes/no' fel un symlach.

5.25 Canfu hwn a'n hasesiad blaenorol bod y geiriau 'remain' a 'stay' yn hawdd i'w deall ac yn Saesneg Clir. Hefyd nid oedd unrhyw wahaniaeth sylweddol rhwng y termau yn y fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn. Felly mae llinell denau rhwng p'un a fyddai orau i'w ddefnyddio yng nghwestiwn y refferendwm. Canfu'r ymchwil, tra'i fod yn hawdd i'w ddeall, fod 'remain' yn air mwy ffurfiol na 'stay' ac felly roedd rhai cyfranogwyr yn ystyried ei fod yn gweddu'n well i'w ddefnyddio mewn cwestiwn refferendwm. Ar wahân, clywsom drwy ein ymgynghoriad y gall rhai pobl megis y rhai sydd ag anabledau dysgu weld 'stay' yn air mwy hygyrch na 'remain', er na welsom hyn yn ein gwaith ymchwil a dywedodd y cyngor a gawsom gan y Plain Language Commission, 'the crucial word 'remain' is shown in vocabulary lists as being familiar to the average nine-year-old. Apart from people with exceptionally low levels of literacy, the electorate should have little difficulty...'. At ei gilydd, yn seiliedig ar y dystiolaeth sydd ar gael, daeth y Comisiwn i'r casgliad fod 'remain' yn well ar gyfer y cwestiwn.

A yw'r cwestiwn i'r pwynt?

5.26 Mae hwn yn gwestiwn ac ateb hirach na'r opsiwn 'yes/no'. Sylwyd ar hyn yn yr ymchwil o'i gymharu yn uniongyrchol â'r cwestiwn 'yes/no'. Pan ystyriodd y cyfranogwyr y cwestiwn hwn ar ei ben ei hun, ni chanfu'r gwaith ymchwil bryderon ynghylch hyd y cwestiwn.

5.27 Nododd nifer fechan o'r rhanddeiliaid hefyd drwy'r ymgynghoriad fod hwn yn gwestiwn hirach na'r cwestiwn 'yes/no' arfaethedig. Fodd bynnag, nid oedd neb yn yr ymchwil yn teimlo y byddai hyd y cwestiwn yn dylanwadu ar eu patrwm pleidleisio na'u dealltwriaeth, a chredwn fod y cwestiwn yn ddigon i'r pwynt.

A yw'r cwestiwn yn ddiamwys?

5.28 Ni ystyriwyd y cwestiwn yn un amwys. Ni nodwyd amwysedd fel pryder neilltuol naill ai yn yr ymgynghoriad na'r ymchwil.

A yw'r cwestiwn yn osgoi annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol nag ymateb arall?

5.29 Ni chlywsom gan ymatebwyr i'r ymgynghoriad bod y cwestiwn hwn yn arwain at i un ymateb gael ei weld yn fwy ffafriol nag un arall. Hefyd roedd cyfranogwyr yr ymchwil yn ystyried bod y ffordd y lluniwyd y cwestiwn hwn yn fwy cytbwys.

5.30 Felly rydym yn hyderus bod y cwestiwn hwn yn osgoi annog pleidleiswyr i ystyried un ymateb yn fwy ffafriol nag un arall. Ni chlywsom am unrhyw bryderon sylweddol fod y cwestiwn hwn yn dangos rhagfarn na'i fod yn arwain yr ateb. Ceir y ddau opsiwn yn yr ateb, sy'n rhoi cydbwysedd cliriach, o'i gymharu â'r opsiwn 'yes/no'.

A yw'r cwestiwn yn osgoi camarwain pleidleiswyr?

5.31 Ni chlywsom unrhyw bryderon bod y cwestiwn hwn yn camarwain pleidleiswyr. Roedd ymatebwyr i'r ymgynghoriad a chyfranogwyr yn yr ymchwil o'r farn fod y cwestiwn gydag opsiynau ateb 'either/or' yn gliriach o ran y dewis a oedd yn cael ei gyflwyno i bleidleiswyr.

Fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn

5.32 Fel yn achos y fersiwn Saesneg o'r cwestiwn, ni wnaeth y cyfranogwyr ymchwil a welodd y cwestiwn hwn yn y Gymraeg godi unrhyw faterion o bwys ynghylch ei eglurder na'i niwtraliaeth.

5.33 Fel y nodwyd uchod, y diwygiad sylweddol a nodwyd drwy'r ymchwil oedd i newid y gair 'para' neu 'bara' am naill ai 'aros' neu 'ddal i fod'. Roedd y gefnogaeth i'r naill neu'r llall wedi ei seilio ar ddewis personol ac roedd yn gymysg. Yn gyffredinol, roedd y cyfranogwyr yn cytuno y gellid defnyddio naill ai 'dal i fod' neu 'aros' fel cyfystyron ochr yn ochr â'r gair Saesneg 'remain'.

5.34 Rydym wedi argymhell defnyddio 'aros':

A ddylai'r Deyrnas Unedig aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?

Aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd

Gadael yr Undeb Ewropeaidd

Symud i ffwrdd o gwestiwn 'yes/no'

5.35 Rydym yn ymwybodol wrth wneud yr argymhelliad hwn ein bod yn argymhell newid o gwestiwn 'yes/no' i un sydd ag opsiynau ateb hirach yn seiliedig ar y camau penodol sydd i'w cymryd.

5.36 Nid hwn fyddai'r tro cyntaf na ddefnyddiodd refferendwm mewn rhan o'r DU gwestiwn 'yes/no'. Y refferendwm cenedlaethol diweddaraf i beidio â defnyddio 'yes/no' oedd y rhai a gynhaliwyd yng Nghymru a'r Alban yn 1997.

5.37 Gofynnodd refferendwm yr Alban ddau gwestiwn. Roedd y cwestiwn cyntaf yn cyflwyno dau opsiwn ateb, gan ofyn i bleidleiswyr i nodi naill ai, 'I agree that there should be a Scottish Parliament' neu 'I do not agree that there should be a Scottish Parliament'. Gofynnodd yr ail gwestiwn i bleidleiswyr nodi naill ai, 'I agree that a Scottish Parliament should have tax-

varying powers' neu 'I do not agree that a Scottish Parliament should have tax-varying powers'.

5.38 Gofynnodd refferendwm Cymru 1997 i bleidleiswyr nodi naill ai 'Rwy'n cytuno y dylid cael Cynulliad i Gymru' neu 'Nid wyf yn cytuno y dylid cael Cynulliad i Gymru'.

5.39 Mynegodd rhai rhanddeiliaid bryderon am ymgyrchu ar gwestiwn cwestiwn 'remain/leave'. Er enghraifft, dywedodd Caroline Flint AS y byddai cwestiwn 'yes/no' yn well ar gyfer ymgyrchu. Fodd bynnag, ni fynegodd y rhan fwyaf o'r ymgyrchwyr posibl y clywsom ganddynt fod hyn yn achosi pryder iddynt.

5.40 Mae'r Comisiwn bob amser yn ceisio rhoi'r pleidleisiwr yn gyntaf. Cawsom lawer o ymatebion gan aelodau o'r cyhoedd yn mynegi pryderon ynghylch y defnydd o gwestiwn 'yes/no', a dim ond nifer fach o eithriadau gafwyd i hyn. Rydym wedi ystyried eu barn o ddifrif wrth i ni gyrraedd ein hargymhellad.

Fformat y papur pleidleisio

5.41 Yr ail ddrafft o'r cwestiwn yr ydym yn ei argymhell, ar ffurf papur pleidleisio, yw:

Referendum on the United Kingdom's membership of the European Union	
Vote only once by putting a cross [X] in the box next to your choice	
Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?	
Remain a member of the European Union	<input type="checkbox"/>
Leave the European Union	<input type="checkbox"/>

5.42 Mae'r papur pleidleisio hwn a argymhellwn yn diwygio'r teitl o "Referendum on whether the United Kingdom should remain a member of the European Union" i "Referendum on the United Kingdom's membership of the European Union". Credwn fod hyn yn well na theitl hir ac mae'n adlewyrchu'r

cwestiwn a argymhellwn (fel sy'n digwydd gyda theitl y papur pleidleisio a gynigir ar hyn o bryd).

Papur pleidleisio i Gymru

5.43 Dyma'r cwestiwn a argymhellwn yn y Gymraeg:

Refferendwm ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd	
Pleidleisiwch unwaith yn unig drwy rhoi croes [X] yn y blwch nesaf at eich dewis	
A ddylai'r Deyrnas Unedig aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?	
Aros yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd	<input type="checkbox"/>
Gadael yr Undeb Ewropeaidd	<input type="checkbox"/>

Beth sy'n digwydd nesaf?

5.44 Mater i Senedd y DU yw gwneud y penderfyniad terfynol ynghylch y cwestiwn sydd i'w gynnwys yn y Bil Refferendwm Undeb Ewropeaidd. Rydym wedi ceisio darparu argymhelliad adeiladol ar sail y dystiolaeth sydd ar gael ar hyn o bryd, ac rydym yn gobeithio bod hyn yn ddefnyddiol pan fo penderfyniadau'n cael eu gwneud.

5.45 Mae geiriad cwestiwn y refferendwm sydd wedi'i gynnwys ar hyn o bryd yn y Bil Refferendwm Undeb Ewropeaidd yn ddealladwy yn gyffredinol. Fodd bynnag, clywsom gan o lawer o ymgyrchwyr ac aelodau o'r cyhoedd, gan gynnwys cyfranogwyr yn ein hastudiaeth ymchwil, nad yw'r cwestiwn mor gytbwys ag y gallai fod.

5.46 Bwriad y dewis arall yr ydym wedi ei gynnig yw ymdrin â'r pryder hwn fel nad oes unrhyw amheuan ynghylch cyfreithlondeb canlyniad y refferendwm.

Anghenion gwybodaeth pleidleiswyr

5.47 Ar adeg cynnal yr asesiad hwn, rydym yn gwybod bod y Llywodraeth wedi ymrwmo i broses o negodi ar aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd. Nid yw'r broses hon wedi'i chwblhau eto. Felly mae rhywfaint o ansicrwydd ynghylch rhai o'r materion penodol a fydd yn fframio'r bleidlais a pha effaith neu fel arall y gall y rhain ei chael ar sut mae pobl yn ymateb i'r cwestiwn. Mae ansicrwydd hefyd ynghylch yr union gamau a gymerir yn syth ar ôl refferendwm.

5.48 Fel y nodwyd ym mhennod 3, mae ein gwaith ymchwil wedi dangos yn glir fod gan aelodau o'r cyhoedd awydd cael gwybodaeth fanwl a chllir am oblygiadau unrhyw benderfyniad i naill ai aros yn aelod neu i adael yr Undeb Ewropeaidd. Fel y cydnabu llawer o'r rhai a ofynnodd am y wybodaeth hon, mae'n bur debyg na fydd llawer o'r wybodaeth y bydd pleidleiswyr ei eisiau yn ffeithiol o ran ei natur, ond yn hytrach bydd yn eistedd wrth wraidd y dadleuon ymgyrch a gyflwynir gan y rhai sydd ar ddwy ochr y ddadl refferendwm. Nid ydym yn credu y byddai'n briodol yn yr amgylchiadau hyn i ni fel Comisiwn geisio darparu'r math hwn o wybodaeth ein hunain.

5.49 Y cwestiynau y nododd pleidleiswyr fel y rhai pwysicaf i dderbyn gwybodaeth amdanynt oedd:

- Beth fydd mwyafrif ie/aros yn ei olygu? Er enghraifft, a fydd yn golygu:
 - Parhad y telerau presennol o aelodaeth?
 - Parhau aelodaeth ond gyda gwahanol delerau aelodaeth?
- Beth fydd mwyafrif na/gadael yn ei olygu? Er enghraifft, a fydd yn golygu:
 - Gwahanu'n gyfan gwbl oddi wrth yr Undeb Ewropeaidd?
 - Ail drafod telerau aelodaeth?
 - Perthynas â'r Undeb Ewropeaidd gyda chytundebau masnach tebyg i wledydd Ewropeaidd eraill nad ydynt yn rhan o'r Undeb Ewropeaidd?

5.50 Mae'n debygol y bydd y Llywodraeth yn rhoi ei barn ar y cwestiynau hyn cyn y bleidlais. Yn ogystal, **rydym yn argymhell bod gwefannau pob ymgyrchydd yn cynnwys adran gyda'u hatebion i'r cwestiynau hyn, gan amlygu unrhyw ffynonellau ehangach y maent wedi dibynnu arnynt wrth lunio eu hymateb.** Byddwn yn tynnu sylw ymgyrchwyr at y cwestiynau hyn wrth iddynt gofrestru gyda ni fel eu bod yn ymwybodol o'r argymhelliad hwn.

5.51 Os dynodir dau prif grŵp ymgyrchu gan y Comisiwn, un ar gyfer pob canlyniad refferendwm, byddwn maes o law yn darparu'r dolenni i ble mae unrhyw wybodaeth a ddarperir ganddynt yn cael ei ddangos ar ein gwefan gwybodaeth i bleidleiswyr, www.fymhleidlaisi.co.uk, ochr yn ochr â'r cefndir i'r argymhelliad hwn.

5.52 Yn ogystal â darparu cysylltiadau ar-lein, os yw'r ddau ymgyrchydd arweiniol yn gallu paratoi eu hymatebion mewn da bryd, byddwn hefyd yn cynnwys y dolenni i wefannau'r ddau yn y daflen wybodaeth i'r cyhoedd y

byddwn yn ei hanfon i bob cartref ledled y DU. Bydd llyfryn y Comisiwn yn cynnwys gwybodaeth ffeithiol, diduedd am sut y gall pleidleiswyr fwrw eu pleidlais yn gywir, a bydd yn cynnwys llun o'r papur pleidleisio.

5.53 Roedd nifer o gwestiynau mwy cyffredinol y nododd pleidleiswyr y byddent yn disgwyl ateb iddynt cyn bwrw eu pleidlais. Ceir rhestr lawn o'r rhain yn Atodiad 3. Roedd llawer ohonynt yn ymwneud â materion a fydd yn anochel yn ffurfio rhan o'r ddadl ehangach sy'n digwydd cyn y diwrnod pleidleisio, a byddwn yn tynnu sylw'r holl ymgyrchwyr at y rhain wrth iddynt gofrestru gyda ni fel y gallant ystyried sut i ymateb iddynt fel rhan o'u cynlluniau ymgyrch.

Atodiad 1: Dull y Comisiwn Etholiadol o asesu eglurder y cwestiynau refferendwm

November 2009

The
Electoral
Commission

Our approach to assessing the intelligibility of referendum questions

Our responsibilities

A referendum gives the public the opportunity to vote on a proposal put forward by government.¹ If a referendum is going to take place, a piece of legislation is written containing the proposed question. The law requires us to publish our views on the intelligibility of proposed questions for UK-wide, national or regional referendums.² The UK Government must also consult us on the intelligibility of proposed questions for local referendums in England and Wales on the way local authorities are run.³

This statement sets out the approach we will take to assess the intelligibility of referendum questions, including the timetable for this work.

Our aim and approach

Our aim is to look at a proposed question from the perspective of voters,⁴ to see if it is written in a way that means they are likely to understand it. This includes whether or not they can understand how to answer it. It is important that voters can mark their ballot papers easily, and that they are confident that they

have voted the way they intended to. Governments may make important decisions based on the outcome of a referendum, and so that outcome needs to be an accurate reflection of what voters want. This means that the question should present the options to voters clearly, simply and neutrally.

We have produced some referendum question guidelines that set out the criteria we will use to assess how intelligible a question is (see our referendum question guidelines).⁵ As well as looking at the question ourselves, we will gather evidence to help us with our assessment. This will include:

- carrying out research with the public (see next section for more details)
- asking for advice from experts on accessibility and plain language
- talking to other people, for example political parties and campaign groups associated with the referendum, and other key groups or individuals who have an interest in the referendum and its outcome

We will publish the research reports and a summary of the other evidence we have gathered and used in our assessment.

Research with the public

Because we want to look at whether or not voters can understand a proposed referendum question, we would need to get evidence of this from voters themselves. The best way for us to get this evidence is by carrying out research to see how people react to and understand the question, and we would want to do this for any referendum question we are asked to assess.

The research would usually be done through focus groups and one-to-one interviews. This type of research will help us to find out people's understanding of a proposed referendum question, their attitudes towards it, and the reasons why they think or feel the way they do about it. It also helps to explain why people may find a question easy or difficult to understand, and to

Putting voters first

explore how the question could be made more intelligible. The research would focus on the question itself and how it is written, rather than on how people would vote.

We would include a wide range of people in the research, so that we can get the views of people with different backgrounds (e.g. people of different ages, gender, and levels of education), or people who live in different places.

Timetable

We should be able to publish our views on the intelligibility of a proposed referendum question around 10 weeks after finding out what the question is. This includes eight weeks to carry out public opinion research, based on getting at least two weeks' notice of the date when we will be given the exact wording of the question. We will do as much advance preparation as we can for the research – which is the part of our evidence-gathering that will take the longest – so that we can make sure it is completed as quickly as possible.

- 1 This statement only covers referendums on proposals put forward by governments, although referendums can be held on other issues. By 'government' we mean the UK Government, the Scottish Government, the Welsh Assembly Government or the Northern Ireland Executive.
- 2 The requirement is set out in the Political Parties, Elections and Referendums Act 2000 (PPERA). Our responsibility relates to referendums held under the framework of PERA.
- 3 Under Section 45 (8A)–(8D) of the Local Government Act 2000, inserted by Schedule 21 of PERA.
- 4 By 'voters' we mean people who would be eligible to vote in that referendum.
- 5 We produced our original guidelines in 2002 and have recently reviewed and updated them. The guidelines are available at www.electoralcommission.org.uk/elections/referendums

Feedback

Please contact:

Tom Hawthorn
The Electoral Commission
3 Bunhill Row
London EC1Y 8YZ

Tel: 020 7271 0712
Fax: 020 7271 0505
Email: thawthorn@electoralcommission.org.uk
www.electoralcommission.org.uk

Translation and other formats

For information on obtaining this publication in another language or in a large-print or Braille version please contact the Electoral Commission:

Tel: 020 7271 0500
Email: publications@electoralcommission.org.uk

We are an independent body that was set up by the UK Parliament. Our aim is integrity and public confidence in the democratic process. We regulate party and election finance and set standards for well run elections. For more information see www.electoralcommission.org.uk

The
Electoral
Commission

Atodiad 2: Canllawiau asesu cwestiwn refferendwm y Comisiwn Etholiadol

Tachwedd 2009

Y
Comisiwn
Etholiadol

Canllawiau asesu cwestiwn refferendwm

Yn gyfreithiol, mae'n rhaid i'r Comisiwn Etholiadol gynnig sylwadau ar ba mor ddealladwy yw cwestiynau refferendwm DU, cenedlaethol a lleol, a rhai cwestiynau refferendwm llywodraeth leol.¹ Yn y cyd-destun hwn, rydym yn golygu refferenda lle y gofynnir i bleidleiswyr bleidleisio ar gynnig a gyflwynir gan y llywodraeth. Yn y math hwn o refferendwm, rhoddir papur pleidleisio i bleidleiswyr sy'n cynnwys y cwestiwn a dau ateb posib o leiaf i ddewis o'u plith.²

Rydym wedi datblygu'r canllawiau hyn er mwyn:

- ein helpu i asesu pa mor ddealladwy yw cwestiwn a gynigir
- helpu pobl i ddrafftio cwestiynau refferendwm dealladwy

Yn y cyd-destun hwn, mae 'cwestiwn' yn cynnwys y cwestiwn, yr ymatebion, ac unrhyw ddatganiad sy'n dod yn syth cyn y cwestiwn.

Canllawiau ar gyfer asesu cwestiynau refferendwm

Dylai cwestiwn refferendwm gyflwyno'r opsiynau yn glir, yn syml ac yn niwtral. Felly dylai:

- fod yn hawdd ei ddeall
- bod yn gryno
- bod yn ddiamwys
- osgoi annog pleidleiswyr i ystyried un ateb yn fwy ffafriol nac un arall
- osgoi camarwain pleidleiswyr

Rhestr wirio

Byddwn yn defnyddio'r rhestr wirio ganlynol i'n helpu i asesu pa mor ddealladwy yw cwestiwn.

- A yw'r cwestiwn wedi'i ysgrifennu mewn iaith glir? Hynny yw, iaith sy'n:
 - defnyddio brawddegau byr (oddeutu 15–20 gair)
 - syml, yn uniongyrchol, ac yn gryno
 - defnyddio geiriau cyfarwydd, ac yn osgoi jargon neu dermau technegol na fyddai'r rhan fwyaf o bobl yn eu deall yn hawdd

- A yw'r cwestiwn wedi'i ysgrifennu mewn iaith niwtral, gan osgoi geiriau sy'n awgrymu penderfyniad neu farn, naill ai'n eglur neu'n ymhlyg?
- A yw'r wybodaeth yn y cwestiwn yn ffeithiol, yn disgrifio'r cwestiwn a'r opsiynau yn glir ac yn gywir?
- A yw'r cwestiwn yn osgoi tybio unrhyw beth am farn pleidleiswyr?

¹ O dan Ddeddf Pleidiau Gwleidyddol, Etholiadau a Refferenda 2000.

² Mae nifer yr ymatebion y gall pleidleiswyr bleidleisio drostynt yn dibynnu ar y system bleidleisio a ddefnyddir yn y refferendwm hwnnw.

Adborth

Cysylltwch â:
Christie Dennehy
Y Comisiwn Etholiadol
Trevelyan House,
Great Peter Street
London SW1P 2HW

Ffôn: 020 7271 0500
Ffacs: 020 7271 0505
Ebst: cdennehy@electoralcommission.org.uk

www.electoralcommission.org.uk

Mae democratiaeth yn cyfrif

Atodiad 3 Gwybodaeth i'r cyhoedd - materion manwl a godwyd gan y cyfranogwyr ymchwil

Nodwyd ystod o faterion ar draws yr ymchwil gyda chyfranogwyr yn awyddus i wybod sut y byddent yn cael eu heffeithio gan bleidlais fwyafrifol y naill ffordd neu'r llall. Roedd y materion hyn yn tueddu i fod y rhai a deimlai'r cyfranogwyr oedd yn bwysig iddynt hwy'n bersonol neu i'w hardal leol, neu faterion allweddol yr oeddynt wedi clywed amdanynt ar y cyfryngau a oedd yn cael eu heffeithio gan benderfyniadau'r Undeb Ewropeaidd. Roedd y cwestiynau allweddol a grybwyllwyd yn debyg i'r rhai a nodwyd yn yr ymchwil blaenorol:

- Cyllid:
 - Faint mae'n ei gostio i'r Deyrnas Unedig fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd?
 - Faint o arbedion ariannol fydd i'r Deyrnas Unedig os yw'n gadael yr Undeb Ewropeaidd?
 - Faint o gyllid a dderbynnir a pha brosiectau sy'n cael eu cefnogi yn ariannol gan yr Undeb Ewropeaidd?
- Masnach a'r economi:
 - Pa effaith fydd gadael yr UE yn ei chael ar gytundebau masnach a sut mae hyn yn cymharu â chytundebau masnach presennol?
 - Pa effaith fydd gadael yr UE yn ei chael ar unrhyw rôl 'achub' i gefnogi economïau sy'n gwegian yn yr Undeb Ewropeaidd a sut mae hyn yn cymharu â rôl bresennol/debygol y DU mewn unrhyw rôl 'achub' i economïau sy'n gwegian yn yr UE? (cafodd hyn ei grybwyll yn benodol oherwydd bod yr ymchwil wedi'i gynnal o gwmpas adeg refferendwm Groeg);
 - Beth yw'r tebygolrwydd y bydd y Deyrnas Unedig yn mabwysiadu'r Ewro os yw'n aros yn yr UE? (dim ond ychydig o gyfranogwyr soniodd am hyn).
- Mewnfudo, teithio a rheoli ffiniau:
 - Pa effaith fydd gadael yr UE yn ei chael ar niferoedd sy'n mewnfudo a sut mae hyn yn cymharu â'r niferoedd presennol?
 - Pa effaith fydd gadael yr UE yn ei chael ar y gallu i weithio neu deithio yng ngwledydd yn yr Undeb Ewropeaidd?

- Pa effaith fydd gadael yr UE yn ei chael ar bobl o Brydain sy'n byw mewn gwledydd Ewropeaidd?
- Cyfreithiau:
 - Sut mae deddfu o fewn yr Undeb Ewropeaidd yn gweithio ar hyn o bryd?
 - Pa ddeddfau fydd yn cael eu heffeithio trwy aros i mewn neu adael yr Undeb Ewropeaidd?
- Beth yw'r effaith ar swyddi, cyfarwydddebau gweithio a thai o aros neu adael yr Undeb Ewropeaidd?
- Pa effaith fydd gadael yr UE yn ei chael ar wasanaethau cyhoeddus? (e.e. y GIG, yr heddlu ac addysg)
- Effaith ar yr Undeb Ewropeaidd:
 - Pa wledydd eraill sy'n aelodau?
 - Beth fydd yr effaith ar yr aelodau sy'n weddill / yr Undeb Ewropeaidd os yw'r Deyrnas Unedig yn gadael?

Atodiad 4 Llythyr ymgynghori

Bil Refferendwm Undeb Ewropeaidd - asesu cwestiwn refferendwm

Rwy'n ysgrifennu yn dilyn cyflwyno Bil Refferendwm yr Undeb Ewropeaidd yn Nhŷ'r Cyffredin ddydd Iau 28 Mai i wahodd sylwadau ar eiriad arfaethedig cwestiwn y refferendwm sy'n gynwysedig yn y Bil. Yn unol â'r Ddeddf Pleidiau Gwleidyddol, Etholiadau a Refferenda (PPERA) mae gofyn i'r Comisiwn Etholiadol asesu a gwneud sylwadau ar eglurdeb unrhyw gwestiwn a gynhwysir mewn Bil ar gyfer refferendwm ledled y DU.

Yn ogystal ag edrych ar eiriad y cwestiwn ein hunain, byddwn yn casglu tystiolaeth i'n helpu gyda'r asesiad. Bydd hyn yn cynnwys:

- Cynnal ymchwil gyda phleidleiswyr o wahanol gefndiroedd ac o wahanol ardaloedd, trwy grwpiau ffocws a chyfweliadau un i un.
- Gofyn am gyngor gan arbenigwyr hygyrchedd ac iaith syml
- Siarad â grwpiau ymgyrchu posibl, grwpiau eraill â diddordeb ac unigolion, gan gynnwys pleidiau gwleidyddol.

Er mwyn hysbysu ein hasesiad, rydym yn ceisio eich barn ar eiriad y cwestiwn refferendwm sydd wedi'i gynnwys yn y Bil, sydd fel a ganlyn (yn Saesneg):

“Should the United Kingdom remain a member of the European Union?”

Ac yn Gymraeg, i'w ddefnyddio ar y papur pleidleisio yng Nghymru:

“A ddylai'r Deyrnas Unedig ddal i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd?”

Rydym wedi cynhyrchu canllawiau cwestiwn refferendwm yr ydym yn ei ddefnyddio i asesu p'un a bod cwestiwn arfaethedig yn glir, syml a niwtral. Mae'r canllawiau hyn ar gael ar ein gwefan [yma](#) a byddai'n ddefnyddiol pe baech yn ystyried y cwestiwn yng nghyd-destun y canllawiau hyn wrth roi eich barn i ni.

Yn flaenorol, mae'r Comisiwn wedi asesu geiriad cwestiwn ar gyfer aelodaeth y Deyrnas Unedig o'r Undeb Ewropeaidd oedd wedi'i gynnwys mewn Bil Aelod Preifat a gyflwynwyd yn 2013. Ym mis Hydref 2013 argymhellwyd gennym y dylid newid y geiriad arfaethedig i leihau'r risg o gamddeall neu amwysedd ynghylch statws aelodaeth presennol y DU o fewn yr UE. Darparwyd dau eiriad amgen i Senedd y DU ystyried:

- Yn Saesneg **“Should the United Kingdom remain a member of the European Union?”** Yn Gymraeg: **“A ddylai'r Deyrnas Unedig ddal i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd?”**
Yr ymatebion i'r rhain yn Saesneg fyddai **“Yes”** a **“No”**, ac yn Gymraeg **“Dylai”** a **“Na ddylai”**

- Yn Saesneg “**Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?**” ac yn Gymraeg “**A ddylai'r Deyrnas Unedig bara i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?**”
- Yr ymatebion yn Saesneg fyddai **Remain a member of the European Union** a **Leave the European Union**; yn Gymraeg “**para yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd**” a “**Gadael yr Undeb Ewropeaidd**”

Fodd bynnag, fe wnaethom hefyd nodi yn Hydref 2013 nad oeddem wedi gallu profi'r ail o'r ddau gwestiwn amgen hyn yn llawn yn y cyfnod a oedd ar gael i ni cyn i ni adrodd. Felly fe wnaethom ni nodi pe bai'r Senedd yn diwygio'r cwestiwn yn y Bil i gynnwys y geiriad hwn, y byddai'r Comisiwn yn ymgymryd â gwaith pellach i wirio p'un a oedd y geiriad hwn yn codi unrhyw faterion newydd o ran eglurdeb.

Fodd bynnag, yn dilyn ymchwil pellach a gynhaliwyd gennym yn gynnar yn 2014, ar ôl i'r geiriad yn y Bil gael ei newid i "Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?" yn Saesneg a "A ddylai'r Deyrnas Unedig bara i fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd neu adael yr Undeb Ewropeaidd?" yn Gymraeg, roeddem yn fodlon bod geiriad y cwestiwn yn glir a syml i bleidleisio, a'i fod hefyd y geiriad mwyaf niwtral o'r ystod o ddewisiadau a ystyriwyd ac a brofwyd gennym.

Mae dolen i wybodaeth ynghylch ein hasesiadau ac argymhellion blaenorol ar gael ar ein gwefan [yma](#).

Rydym yn cynnal ymchwil ac ymgynghoriad pellach nawr oherwydd yr amser sydd wedi mynd heibio ers ein hymchwil a'n hasesiad blaenorol, ac er mwyn sicrhau fod gennym ddealltwriaeth glir gan ymgyrchwyr ar effaith geiriad y cwestiwn ar eu gallu i ymgyrchu dros neu yn erbyn naill ganlyniad neu'r llall. Byddem yn croesawu yn benodol unrhyw sylwadau a barn ar oblygiadau i ymgyrchwyr ddefnyddio dewisiadau amgen i “Yes” a “No” fel ymatebion yn fersiwn Saesneg geiriad y cwestiwn. Yn yr un modd byddem yn croesawu barn ar olygiadau i ymgyrchwyr o ddefnyddio “Dylai” a “Na ddylai” neu unrhyw ymatebion amgen mewn fersiwn Gymraeg o'r cwestiwn.

Os hoffech roi eich barn ar eglurdeb y cwestiwn refferendwm a gynigir, gallwch anfon e-bost atom ReferendumQuestion@electoralcommission.org.uk. Er mwyn i ni allu ystyried eich barn fel rhan o'n proses asesu, anfonwch eich barn atom heb fod yn hwyrach na **dydd Gwener 19 Mehefin 2015**.

Os byddai'n well gennych roi eich barn i ni mewn cyfarfod, cysylltwch â ni erbyn **dydd Gwener 5 Mehefin 2015**. Byddwn yn ceisio cynnal unrhyw gyfarfod heb fod yn hwyrach na 19 Mehefin 2015. **Nodwch y gall y Comisiwn ddefnyddio detholiadau gan ymatebion a enwir yn yr adroddiad ar y cwestiwn, heblaw eich bod yn rhoi gwybod i ni y dymunwch i'ch sylwadau fod yn gyfrinachol.**

Byddwn yn adrodd ein barn ar y cwstiwn i Senedd y DU a byddwn yn cyhoeddi ein canfyddiadau ar yr un pryd.